

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

На тему: «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА»

Виконав студент 5 курсу, групи Ф.м-61а
Спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» (Фінанси і кредит)
Гулий Микола Володимирович
Керівник: асистент Бондаренко Є. К.

Суми – 2018 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА»

студента _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Актуальність теми дослідження. Поступовий перехід економіки України на ринкові відносини водночас суттєво ускладнює умови господарювання та сприяє зростанню конкуренції між господарюючими суб'єктами, що може погіршувати їхній фінансовий стан і більш того – призводити до банкрутства. Тому на порядок денний стає проблема забезпечення в ринкових умовах фінансової безпеки вітчизняних підприємств. Невирішеність проблем у цій сфері не дозволяє забезпечити відповідний рівень економічного зростання та ускладнює здійснення ефективної реструктуризації економіки. З огляду на це актуальним напрямком сталого функціонування українських підприємств є ефективне управління їх фінансовою безпекою.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних і методичних положень фінансової безпеки підприємства, а також практичних рекомендацій щодо оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства.

Об'єктом дослідження є відносини з приводу оцінки та управління станом фінансової безпеки підприємства.

Предметом дослідження є фінансова безпека як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську діяльність ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу.

Методологічною основою даного дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ, положення економічної теорії щодо фінансової безпеки, сучасна теорія управління. У ході дослідження широко використовувалися логічні й емпіричні методи пізнання механізмів і форм

управління фінансами, а також методи порівняльного, факторного, економіко-математичного, статистичного, техніко-економічного аналізу, прогнозування економічних процесів, графоаналітичні методи відображення результатів досліджень. Пріоритетність використання того чи іншого методу визначалася конкретним завданням і поставленою метою.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи виступили законодавчі акти України, підручники, навчальні посібники, нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет, з досліджуваної проблеми. Окрім того, використовувалася фінансова звітність ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС».

Основний науковий результат роботи. У дипломній роботі досліджено теоретичні основи фінансової безпеки підприємств, проведено аналіз стану фінансової безпеки ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС», а також запропоновано шляхи удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства та методи покращення рівня фінансової безпеки ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС». Найбільш вагомими результатами дослідження, які характеризуються науковою новизною, отримані особисто і виносяться на захист, полягають у наступному: 1) набуло подальшого розвитку визначення поняття «фінансова безпека підприємства» як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища (стор. 9); 2) набуло подальшого розвитку визначення поняття «система фінансової безпеки підприємства» як комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від

зовнішніх та внутрішніх загроз (стор. 10); удосконалено методику оцінки стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання для підприємств сфери матеріального виробництва (стор. 81-83).

Рекомендації щодо використання результатів дослідження. Сформульовані у дипломній роботі теоретичні узагальнення є внеском у теорію оцінки й управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання, які можуть використовуватися при розробці системи фінансової безпеки на підприємстві. Висновки і пропозиції щодо удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки мають важливе практичне значення і поглиблюють методичну базу його аналізу для підприємств сфери матеріального виробництва.

Ключові слова: фінансова безпека, система фінансової безпеки, методика оцінки рівня фінансової безпеки, інтегральна оцінка, фінансовий контролінг.

Основний зміст дипломної роботи викладено на 89 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 73 найменувань, який розміщено на 9 сторінках. Робота містить 44 таблиці, 13 рисунків, а також 6 додатків, які розміщені на 10 сторінках.

Рік виконання дипломної роботи – 2018 рік.

Рік захисту роботи – 2018 рік.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Д.е.н., професор

_____ І. О. Школьник

(підпис)

(ініціали, прізвище)

“ ” _____ 2018 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(Фінанси і кредит)

студенту _____ курсу, групи _____
(номер курсу) (шифр групи)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи _____

затверджена наказом по університету від «__» _____ 20__ року №__

2. Термін подання студентом закінченої роботи «__» _____ 20__ року

3. Мета кваліфікаційної роботи _____

4. Об'єкт дослідження _____

5. Предмет дослідження _____

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах _____

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети

Розділ 1 _____

(назва – термін подання)

У розділі 1 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

Розділ 2 _____

(назва – термін подання)

У розділі 2 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент)

Розділ 3 _____

(назва – термін подання)

У розділі 3 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1			
2			
3			

9. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ року

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	13
1.1 Сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки	13
1.2 Поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи.....	17
1.3 Управління системою фінансової безпеки та її аналіз	22
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»	33
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»	33
2.2 Аналіз фінансового стану ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»	35
2.3 Оцінка стану фінансової безпеки ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»	41
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3 УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»	53
3.1 Управління структурою капіталу ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС» з метою підвищення рівня його фінансової безпеки	53
3.2 Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС» як метод покращення рівня його фінансової безпеки	65
3.3 Удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства	74
Висновки до розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ДОДАТКИ	101
---------------	-----

ВСТУП

У сучасних умовах нестабільності ринку успішний розвиток та функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності в значній мірі залежить від надійної, якісної та ґрунтовної системи фінансової безпеки підприємства. Нагальна потреба у вивченні та розвитку питання фінансової безпеки підприємства виникла з переходом України до ринкової економіки і на сьогоднішній день є актуальною. Наукові дослідження доводять, що всі вітчизняні суб'єкти господарювання вимагають обґрунтованої та виваженої методики оцінки й управління фінансовою безпекою підприємства. Це обумовлено високим рівнем конкуренції, необхідністю постійної адаптації організаційно-економічного механізму управління підприємством до сучасних умов господарювання та досить великою кількістю в Україні збиткових і збанкрутілих підприємств.

Однією із найнебезпечніших галузей людської діяльності була і, на жаль, залишається виробнича діяльність, особливо яка пов'язана із використанням станків, електричного обладнання тощо. Тому вже з часів Середньовіччя вчені надавали великого значення дослідженню умов праці робітників. Завдяки набутим знанням з розвитком цивілізації рівень безпеки людей поступово зростає. Але не дивлячись на це, особливо в Україні, пріоритетним напрямком державного контролю та нагляду є питання охорони праці. Безпека праці на підприємстві є складовою його загальної безпеки, так само як і фінансова безпека. Таким чином, можна зробити висновок, що зміна стану безпеки праці, а особливо її погіршення, призводить до зміни стану фінансової безпеки. Це пов'язано із збільшенням виплат у разі нещасних випадків та професійних захворювань, штрафів у разі не дотримання вимог охорони праці, що може негативно вплинути на платоспроможність підприємства та призвести до зменшення власних оборотних коштів. Саме цим пояснюється актуальність вивчення умов праці на ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРґО-СЕРВІС» та їх зв'язок із фінансовою

безпекою підприємства.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних і методичних положень фінансової безпеки підприємства, а також практичних рекомендацій щодо оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки;
- дослідити поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи;
- проаналізувати методи управління системою фінансової безпеки підприємства та її аналізу;
- надати загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»;
- здійснити аналіз фінансового стану ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»;
- провести оцінку стану фінансової безпеки ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»;
- здійснити оптимізацію структури капіталу ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС» з метою підвищення рівня його фінансової безпеки;
- використати управління фінансовою рентабельністю ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС» як метод покращення рівня його фінансовою безпекою;
- розробити рекомендації щодо удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;
- розглянути систему управління охороною праці на ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»;
- провести аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці на ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»;
- визначити заходи безпеки в надзвичайних ситуаціях на ТОВ

«ТЕХНО-БИО-ЕНЕРГО-СЕРВІС».

Об'єктом дослідження є відносини з приводу оцінки та управління станом фінансової безпеки підприємства.

Предметом дослідження є фінансова безпека як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську діяльність ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу.

Методологічною основою даного дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ, положення економічної теорії щодо фінансової безпеки, сучасна теорія управління. У ході дослідження широко використовувалися логічні й емпіричні методи пізнання механізмів і форм управління фінансами, а також методи порівняльного, факторного, економіко-математичного, статистичного, техніко-економічного аналізу, прогнозування економічних процесів, графоаналітичні методи відображення результатів досліджень. Пріоритетність використання того чи іншого методу визначалася конкретним завданням і поставленою метою.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи виступили законодавчі акти України, підручники, навчальні посібники, нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет, з досліджуваної проблеми. Окрім того, використовувалася фінансова звітність ТОВ «ТЕХНО-БИО-ЕНЕРГО-СЕРВІС».

Наукова новизна отриманих результатів полягає в отриманні науково обґрунтованих результатів, які в сукупності дозволяють розв'язати важливу проблему управління фінансовою безпекою підприємств. Виходячи з цього, у дипломі: 1) набуло подальшого розвитку визначення поняття «фінансова безпека підприємства» як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати

використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища (стор. 9); 2) набуло подальшого розвитку визначення поняття «система фінансової безпеки підприємства» як комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних и пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз (стор. 10); удосконалено методику оцінки стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання для підприємств сфери матеріального виробництва (стор. 81-83).

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дипломній роботі теоретичні узагальнення є внеском у теорію оцінки й управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання, які можуть використовуватися при розробці системи фінансової безпеки на підприємстві. Висновки і пропозиції щодо удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки мають важливе практичне значення і поглиблюють методичну базу його аналізу для підприємств сфери матеріального виробництва.

Апробація результатів дослідження і публікації. Пропозиції щодо покращення рівня фінансової безпеки ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС» плануються до впровадження у його роботі (Довідка про впровадження).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки

Однією з основних проблем будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективної та стабільної діяльності. У сучасних мінливих та висококонкурентних умовах дуже актуальними стають питання саме стабільного безкризового розвитку.

Отже, питання забезпечення безпеки держави та окремих її складових на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним. І якщо раніше наукова думка зосереджувала свою увагу виключно на економічній безпеці, то сьогодні все більше науковців наголошують на необхідності створення фінансової безпеки, як окремого елемента системи економічної безпеки, що має відповідати за безпеку саме сфери фінансових відносин.

Питання фінансової безпеки є системними, оскільки стосуються і пов'язують окремі країни, регіони, господарюючі суб'єкти, політику, економіку, фінанси тощо.

Фінансова безпека охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави та різноманітних міждержавних утворень, світового співтовариства в цілому [2].

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є складовою частиною їх економічної безпеки, тому спочатку визначимо сутність економічної безпеки та проаналізуємо місце, значення і необхідність виділення в її складі фінансової безпеки.

У загальному випадку під економічною безпекою розуміється якісна характеристика економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови працездатності системи, розвиток у рамках цілей, поставлених перед системою, а у випадках виникнення різних погроз

(зовнішніх і внутрішніх) система в стані протистояти ним і відновлювати свою працездатність [9].

Важливе місце в системі економічної безпеки країни займає економічна безпека суб'єктів підприємництва, тому що вони є первинним елементом, який забезпечує життєві потреби населення й ресурси для його розвитку. На думку Гукової А.В. та Анікіної І.Д., економічна безпека підприємства – це здатність підприємства здійснювати свою стратегію й домагатися власних цілей в умовах невизначеності (під впливом погроз і ризику) [10].

Розрізняють сім функціональних складових економічної безпеки підприємства: фінансова, інтелектуальна та кадрова складові, техніко-технологічна складова, політико-правова, екологічна, інформаційна і силова складові (рис. 1.1). Домінуючою та визначальною складовою економічної безпеки підприємства, забезпеченню якої повинна приділятися особлива увага є фінансова складова.

Рисунок 1.1 – Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Її значимість не залежить від галузевої специфіки підприємства. Це обґрунтовується, насамперед, самою сутністю підприємства, тобто господарською діяльністю, яка спрямована на отримання максимального прибутку або підприємницького доходу. Крім того, саме фінансові результати та фінансовий стан підприємства характеризують його

спроможність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі та адаптуватися до існуючого ринкового механізму.

Фінансова складова економічної безпеки підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, що виражається в максимізації прибутку та підвищенні рентабельності діяльності підприємства, якості використаних основних і оборотних активів, структури капіталу [17].

У книзі Бланка І. А. «Управління фінансовою безпекою підприємства» фінансова безпека підприємства розглядається як кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних погроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в поточному й перспективному періоді [1].

На думку Гукової А.В., Анікіної І.Д. сутність фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища. Тобто фінансова безпека представляє такий стан підприємства, що:

- 1) дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- 2) задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- 3) забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- 4) здатна протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству, або змінити небажаноструктуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;
- 5) забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень;
- 6) захищає фінансові інтереси власників підприємства [10].

Перед фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва постають наступні завдання:

1. Ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних небезпек і загроз;
2. Визначення індикаторів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
3. Впровадження системи діагностики та моніторингу стану фінансової безпеки;
4. Контроль та оцінка ефективності дії системи фінансової безпеки;
5. Створення необхідних фінансових умов, що забезпечують стабільне зростання фірми;
6. Створення умов для формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел;
7. Підтримка фінансової стійкості й платоспроможності фірми протягом усього періоду функціонування;
8. Створення умов, необхідних для забезпечення оптимального обсягу й рівня ефективності інвестицій;
9. Мінімізація фінансових ризиків фірми;
10. Своєчасне впровадження у фінансову діяльність фірми сучасних технологій управління та інструментарію їх забезпечення;
11. Ефективний і швидкий вихід фірми з фінансової кризи й нейтралізація її наслідків [19].

Таким чином, фінансова безпека суб'єктів підприємництва є важливою складовою економічної безпеки і представляє собою здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

1.2 Поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи

Система фінансової безпеки підприємства – це комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних и пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки. Даючи характеристику системи фінансової безпеки підприємства, слід спочатку визначити деякі методологічні положення (рис1.2) :

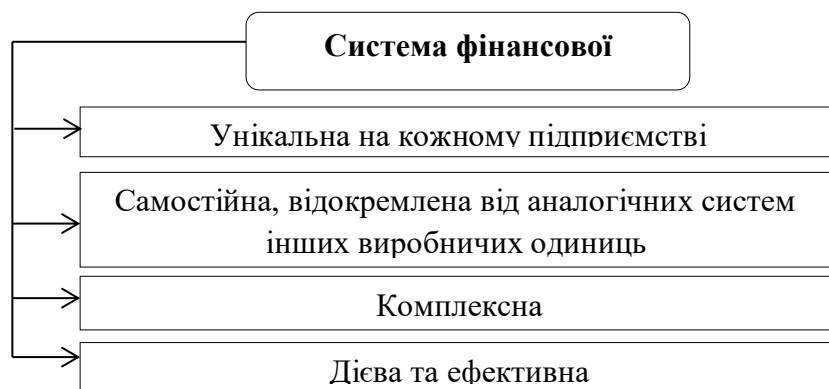

Рисунок 1.2 – Характеристика системи фінансової безпеки підприємства

Система фінансової безпеки підприємства не може бути шаблонною. Вона має бути унікальною на кожному підприємстві, оскільки залежить від особливостей кожного підприємства (рівня розвитку, структури, величини, виробничого потенціалу та ефективності його використання, напряму діяльності, кваліфікації кадрів, виробничої дисципліни, конкурентного середовища, місця розташування, ризикованості виробництва, наявності секретних матеріалів та ступеня їх секретності тощо).

Система безпеки підприємства повинна бути самостійною, відокремленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Але її

відокремленість відносна. Багато завдань, які постають перед системою безпеки підприємства, не можуть бути виконані самостійно, без необхідних рішень, що приймаються на більш високому рівні, передусім державному.

Система безпеки підприємства бути комплексною. Лише комплексність системи фінансової безпеки може забезпечити відповідну надійність безпеки підприємства.

Але основним положенням є дієвість та ефективність фінансової безпеки, оскільки унікальність, самостійність та комплексність системи фінансової безпеки не дає жодної гарантії, що ця система буде діяти, окрім того, діяти ефективно.

Створення системи безпеки підприємства та організація її успішного функціонування повинні ґрунтуватись на методологічних основах наукової теорії безпеки. Повинні бути визначені цілі системи безпеки підприємства: що необхідно здійснити, чого слід досягти; які завдання необхідно вирішити для досягнення поставлених цілей; які основні функції системи безпеки підприємства – визначити коло діяльності цієї системи.

Метою створення системи безпеки є своєчасне виявлення та запобігання як зовнішнім, так і внутрішнім небезпекам та загрозам, забезпечення захищеності діяльності підприємства та досягнення ним цілей бізнесу.

Досягти поставлених цілей можна за допомогою вирішення цілого комплексу завдань. До найбільш значних можна віднести:

- виявлення реальних та прогнозування потенційних небезпек та загроз;
- знаходження способів запобігання їм, послаблення або ліквідації наслідків їх дії;
- знаходження сил і засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства;
- організація взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання та припинення правопорушень, спрямованих

проти інтересів підприємства;

- створення власної служби безпеки підприємства, що відповідає виявленим небезпекам та загрозам тощо.

Система безпеки підприємства покликана виконувати певні функції. До найбільш значних з них слід віднести:

- прогнозування, виявлення, попередження, послаблення небезпек та загроз;

- забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу, збереження його майна;

- створення сприятливого конкурентного середовища;

- ліквідація наслідків нанесеної шкоди тощо.

Система фінансової безпеки підприємства будується на певних принципах. Найважливіші з них:

- комплексність або системність – передбачає створення такої системи безпеки, яка забезпечить захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації. Різних сфер діяльності від будь-яких небезпек та загроз, непередбачуваних обставин;

- пріоритет заходів попередження (вчасність) – система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона могла на ранніх стадіях виявляти різноманітні деструктивні фактори, вживати заходи щодо попередження їх шкідливого впливу та нанесення збитків підприємству. Реалізація даного принципу економічно вигідніша, ніж усунення завданої шкоди;

- безперервність – система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона діяла, постійно захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику;

- законність – вся робота із забезпечення безпеки підприємства повинна здійснюватись на основі чинного законодавства та не суперечити йому;

- плановість – дозволяє кожному учаснику процесу діяти логічно,

послідовно, чітко виконуючи покладені на нього обов'язки та вирішуючи поставлені перед ним завдання;

– економність – витрати на забезпечення системи безпеки повинні бути оптимальними та не перевищувати той рівень, при якому втрачається економічна доцільність їх застосування;

– взаємодія – для забезпечення безпеки підприємства необхідно, щоб зусилля всіх осіб, що її забезпечують були скоординованими;

– компетентність – питанням забезпечення безпеки підприємства повинні займатись професіонали, що знають суть проблеми, вміють вчасно оцінити ситуацію та прийняти правильне рішення;

– поєднання гласності та конфіденційності – система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства, з метою забезпечення безпеки її вимоги повинні виконуватись.

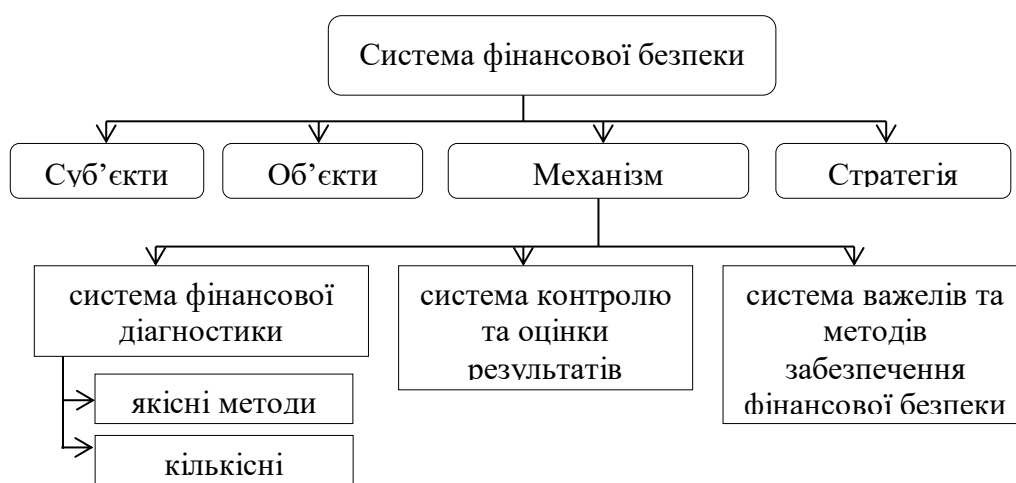

Рисунок 1.3 – Складові системи фінансової безпеки підприємства

Складовими елементами системи фінансової безпеки є об'єкт та суб'єкт фінансової безпеки, механізм забезпечення безпеки, а також практичні дії щодо забезпечення безпеки (рис. 1.3).

Об'єктом безпеки виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення фінансової безпеки (різні сфери діяльності підприємства, показники, фінансові ресурси тощо).

Суб'єктами фінансової безпеки підприємства є ті особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням фінансової безпеки.

Однією з ключових складових системи фінансової безпеки підприємства є підсистема фінансової діагностики. Саме від її ефективності, своєчасності наданої інформації, буде залежати фінансова безпека підприємства. На цю підсистему покладені функції прогнозування настання кризи, оцінка ймовірності банкрутства підприємства в перспективі, визначення масштабів кризи, а також причин, що лежать у його основі. Мета даної підсистеми - вчасно інформувати про можливі проблемні місця в роботі підприємства, а також оцінювати ступінь погрози.

Центральною підсистемою, ядром фінансової безпеки підприємства є підсистема фінансових важелів і методів. Її метою є усунення кризових явищ і процесів, причин, що їх викликали, а також забезпечення ефективної діяльності підприємства. Задачі підсистеми: вибір оптимальної стратегії підприємства й інструментарію її реалізації; нейтралізація кризових явищ; усунення причин криз; усунення наслідків кризи.

Інструментарій, який має забезпечити ефективне виконання системою поставлених перед нею функцій, можна розділити на дві групи: фінансові методи – управління прибутком, витратами, капіталом, фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, страхування тощо; фінансові важелі – прибуток, доход, фінансові санкції, дивіденди, ціна, фінансове стимулювання, заробітна плата та інші.

Заключною підсистемою, що необхідна для забезпечення фінансової безпеки підприємств є підсистема контролю та оцінки результатів. Саме контроль є тією ланкою, що має пов'язати між собою усі запропоновані нами вище складові. Мета підсистеми - контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами фінансової безпеки і достовірна оцінка результативності й ефективності їх діяльності [20].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку українських підприємств

першочерговим завданням менеджменту є формування дієвої системи фінансової безпеки підприємств. Адже, підприємствам набагато легше боротись з причинами майбутніх проблем, аніж із самим банкрутством як їх наслідком. Для цього необхідно створити на підприємстві такі умови, що зводили б ризик настання глобальних криз та банкрутства до мінімуму. Одним із варіантів вирішення даної проблеми є створення на підприємстві системи фінансової безпеки, що має охоплювати питання діагностики, вибору оптимальних фінансових важелів та методів, а також обов'язковий контроль за фінансовою діяльністю підприємства. Забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволить не лише підвищити захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх ризиків, а і підвищить ефективність його діяльності в цілому.

1.3 Управління системою фінансової безпеки та її аналіз

Одним із головних чинників організації фінансової безпеки підприємства є організація її управління. Відповідно до цього під управлінням системою фінансової безпеки підприємства розуміється свідомий цілеспрямований вплив із боку суб'єктів управління підприємством і системою його безпеки на суб'єкти безпеки, який здійснюється з метою направлення їх дії на зниження рівня загроз і ризиків, а також попередження небажаних результатів фінансової діяльності [12].

Схема управління фінансовою безпекою підприємства наведена у додатку Г.

Управління фінансовою безпекою підприємства являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансових інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз (рис. 5).

В процесі реалізації своєї головної мети управління фінансовою безпекою підприємства спрямовано на вирішення наступних трьох найбільш загальних задач (рис. 1.4).

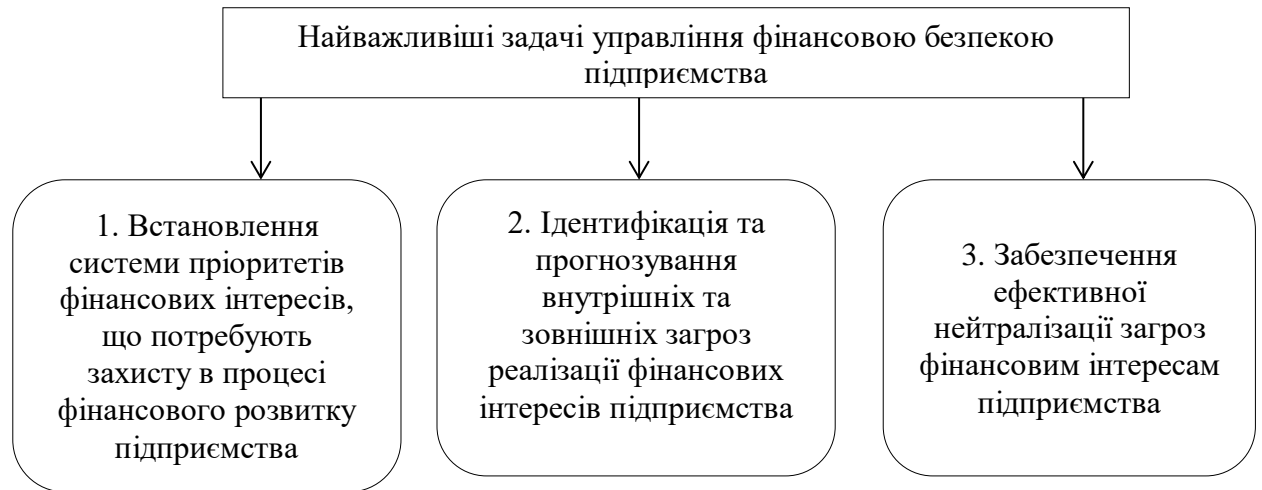

Рисунок 1.4 – Система найважливіших задач, спрямованих на реалізацію головної мети управління фінансовою безпекою підприємства

Перша задача реалізується шляхом пошуку найбільш ефективних шляхів максимізації ринкової вартості підприємства та їх ранжування за критерієм ефективності, відповідно до його фінансової філософії.

Друга задача передбачає визначення основних видів загроз, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів підприємства, здійснюється оцінка ймовірності їх реалізації та розмір пов'язаного з цим можливого фінансового збитку, досліджуючи характер окремих факторів, що здійснюють деструктивний вплив на реалізацію кожного із фінансових інтересів.

Третя задача забезпечується шляхом відбору найбільш ефективних механізмів, що мінімізують як рівень ймовірності реалізації окремих погроз, так і розмір можливого фінансового збитку [1].

Процес управління фінансовою безпекою підприємств базується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства являє собою сукупність основних елементів впливу на процес розробки і

реалізації управлінських рішень по забезпеченню захисту його фінансових інтересів від різних загроз.

В структуру механізму управління фінансовою безпекою підприємства входять наступні елементи (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємства. Дана система має багаторівневий характер, що визначається повноваженнями окремих державних органів, пріоритетом нормативних актів, що вони приймають. На сучасному етапі система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємств включає у себе наступні напрями:

- регулювання порядку формування інформаційної бази управління фінансовою діяльністю підприємства;
- регулювання грошового обігу та форм розрахунків;
- регулювання кредитних операцій;
- валютне регулювання;

- регулювання інвестиційних операцій;
- регулювання ринку цінних паперів;
- регулювання операцій страхування на фінансовому ринку;
- регулювання порядку та форм санації підприємств;
- регулювання процедур банкрутства та ліквідації підприємств.

Ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємств. Даний механізм формується в сфері фінансового ринку у розрізі окремих його видів та сегментів. Попит та пропозиція на фінансовому ринку формує рівень цін та котировок по окремим фінансовим інструментам, визначають доступність кредитних ресурсів у національній та іноземній валютах, виявляють середню норму дохідності капіталу тощо.

Внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства. Система цього механізму формується у рамках самого підприємства, відповідно регламентуючи методичні підходи по розробці управлінських рішень в галузі забезпечення його фінансової безпеки. Основу формування цього механізму складає фінансова філософія підприємства.

Система методів управління фінансовою безпекою підприємства. Вона являє собою сукупність способів та прийомів, за допомогою яких обґрунтовуються та контролюються конкретні управлінські рішення у різних сферах фінансової безпеки підприємства:

- метод техніко-економічних розрахунків;
- балансовий метод;
- економіко-статистичні методи;
- економіко-математичні методи;
- експертні методи;
- методи дисконтування вартості тощо.

Система інструментів управління фінансовою безпекою підприємства. Така система складається з наступних контрактних зобов'язань, що забезпечують механізм реалізації окремих управлінських рішень в галузі його фінансової безпеки та фіксують його фінансові відносини з іншими

економічними об'єктами:

- платіжні інструменти (платіжні доручення, чеки, акредитиви та інші);
- кредитні інструменти (договори про кредитування, векселя тощо);
- депозитні інструменти (депозитні договори, депозитні сертифікати та інші);
- інструменти інвестування (акції, інвестиційні сертифікати і т.д.);
- інструменти страхування (страховий договір, страховий поліс та інші).

Ефективний механізм управління фінансовою безпекою підприємства дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі та завдання, що перед ним стоять, сприяє результативному захисту його фінансових інтересів від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

Важливою складовою частиною механізму управління фінансовою безпекою підприємства є системи та методи її аналізу.

Аналіз фінансової безпеки являє собою процес дослідження фінансового стану та основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою визначення рівня захищеності його фінансових інтересів від загроз та виявлення резервів його покращення.

В теорії фінансового менеджменту розрізняють наступні основні системи аналізу фінансової безпеки: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, аналіз коефіцієнтів, інтегральний аналіз (додаток Г).

Зосередимо нашу увагу на інтегральному аналізі, так як саме інтегральний аналіз дозволяє отримати найбільш поглиблену (багатофакторну) оцінку умов формування окремих агрегованих фінансових показників.

Основу механізму управління фінансовою безпекою підприємства складають системи та методи його планування.

Планування фінансової безпеки являє собою процес розробки системи планів та планових (нормативних) показників із забезпечення захисту

фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та створення необхідних фінансових передумов його стійкого зростання у майбутньому.

Планування фінансової безпеки підприємства базується на використанні трьох основних його систем:

1. Перспективного планування фінансової безпеки підприємства.
2. Поточного планування фінансової безпеки підприємства.
3. Оперативного планування фінансової безпеки підприємства.

Всі системи планування фінансової безпеки підприємства знаходяться у взаємозв'язку та реалізуються в певному порядку. На початковому етапі цього процесу здійснюється перспективне планування фінансової безпеки, яке покликане реалізовувати стратегічні цілі фінансового розвитку підприємства, а також визначити задачі та параметри поточного планування. В свою чергу, поточне планування фінансової безпеки формує планові завдання по забезпеченню захисту фінансових інтересів підприємства у рамках майбутнього року, складає основу для розробки та доведення до виконавців оперативних планів БЮджетів по всім питанням фінансової безпеки.

Використання розглянутих систем та методів планування фінансової безпеки дозволяє підвищити ефективність захисту фінансових інтересів підприємства, забезпечити її цілеспрямованість.

В системі основних функцій управління фінансовою безпекою підприємства важлива роль належить внутрішньому контролю за реалізацією прийнятих у цій сфері управлінських рішень.

Внутрішній контроль фінансової безпеки являє собою процес, що організовується підприємством з метою перевірки виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень в області захисту його фінансових інтересів від різноманітних погроз. Створення систем внутрішнього контролю є невід'ємною складовою частиною побудови всієї системи управління підприємством з метою забезпечення його ефективності.

Підвищенню ефективності реалізації функції внутрішнього контролю фінансової безпеки сприяє впровадження на підприємстві ефективної керуючої системи, що має назву «контролінг». Принципом даної концепції, яка отримала назву «управління за відхиленням», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) та фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними та визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою впливу на ключові фактори нормалізації діяльності.

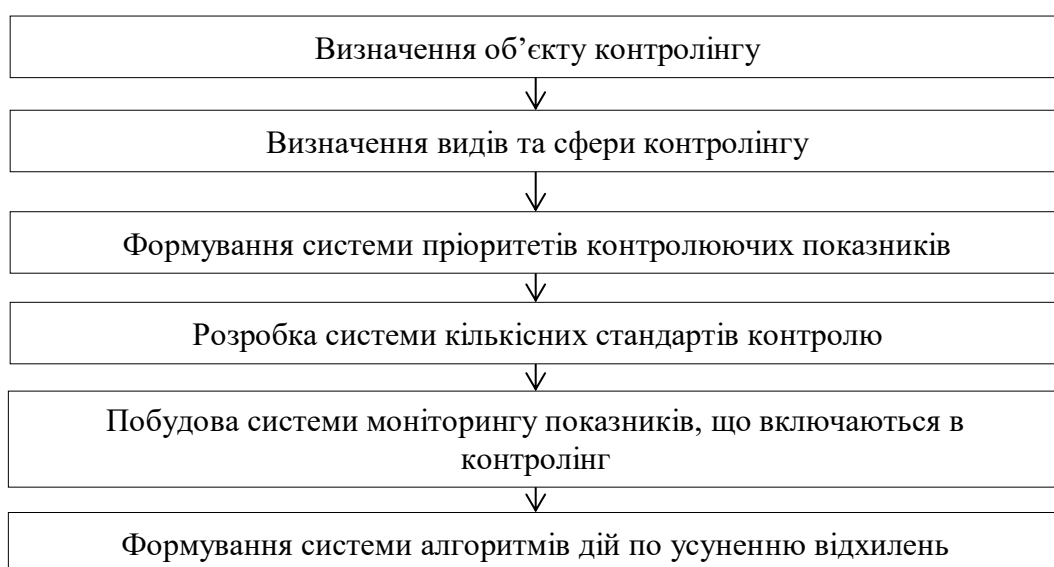

Рисунок 1.6 – Зміст та послідовність етапів побудови системи контролінгу фінансової безпеки підприємства

Контролінг фінансової безпеки – регуляторна керуюча система, що координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням та внутрішнім контролем, забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової безпеки підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її показників від передбачених та прийняття оперативних управлінських рішень, спрямованих на їх нормалізацію. Контролінг фінансової безпеки будується на наступних етапах (рис. 1.6):

1. Визначення об'єкту контролінгу. Об'єктом контролінга фінансової безпеки підприємства є управлінські рішення по основним аспектам забезпечення захисту його фінансових інтересів від погроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

2. Визначення видів та сфери контролінга. Виділяють наступні види контролінгу: стратегічний контролінг, поточний та оперативний контролінг. Основні характеристики окремих видів контролінгу наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика окремих видів контролінгу фінансової безпеки підприємства

Види контролінгу фінансової безпеки	Основна сфера контролінгу	Основний період контролінгу
Стратегічний контролінг	Реалізація стратегії забезпечення фінансової безпеки та її цільових показників	Квартал, рік
Поточний контролінг	Реалізація поточних планів забезпечення фінансової безпеки	Місяць, квартал
Оперативний контролінг	Реалізація БЮджетів, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки	Тиждень, декада, місяць

3. Формування системи пріоритетів контролюючих показників. Уся система показників, що входять в сферу кожного виду контролінгу фінансової безпеки, ранжується за значимістю. В процесі такого ранжування спочатку до системи пріоритетів першого рівня відбираються найбільш важливі із контролюючих показників даного виду контролінгу; потім формується система пріоритетів другого рівня, показники якого знаходяться у факторному зв'язку із показниками пріоритетів першого рівня; аналогічним чином формується система пріоритетів третього та наступних рівнів.

4. Розробка системи кількісних стандартів контролю. Після ранжування контролюючих показників забезпечення фінансової безпеки підприємства, виникає необхідність встановлення кількісних стандартів по кожному з них. Такі стандарти можуть встановлюватися як в абсолютних, так і у відносних показниках. Стандартами виступають цільові стратегічні нормативи,

показники поточних планів та БЮджетів, система державних або розроблених підприємством норм та нормативів, що забезпечують його фінансову безпеку.

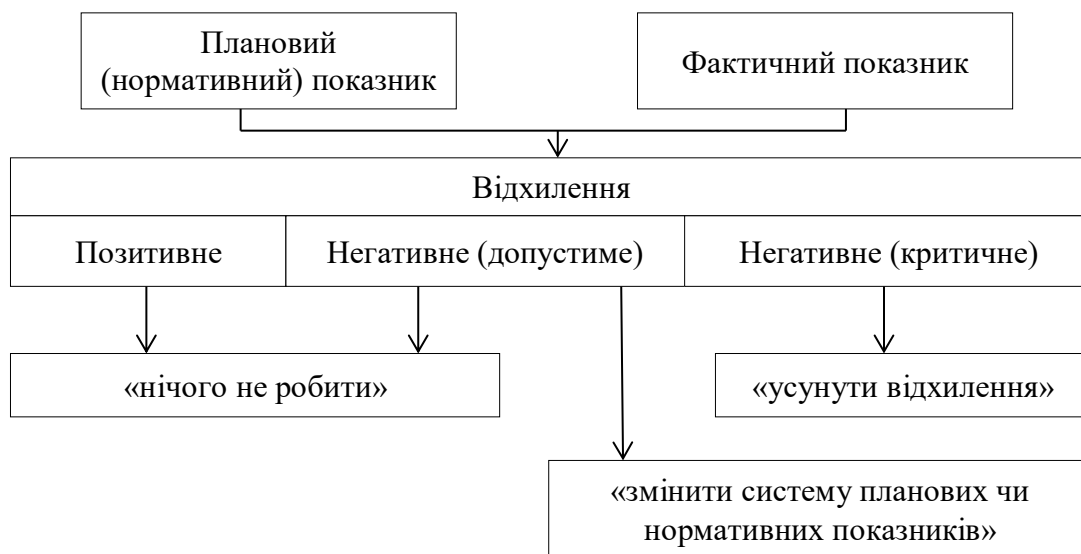

Рисунок 1.7 – Формування принципових алгоритмів дій по усуненню різних видів відхилень фактичних показників фінансової безпеки підприємства від передбачених

5. Побудова системи моніторингу показників, що включаються в контролінг. Система моніторингу складає основу контролінгу фінансової безпеки підприємства, найбільш активну частину його механізму. Система моніторингу фінансової безпеки являє собою розроблений на підприємстві механізм постійного спостереження за найважливішими показниками забезпеченості захисту його фінансових інтересів, визначення розмірів відхилень фактичних показників від передбачених та виявлення причин цих відхилень.

6. Формування системи алгоритмів дій по усуненню відхилень є заключним етапом контролінгу фінансової безпеки підприємства (рис. 1.7). Принципова система дій менеджерів підприємства у цьому випадку полягає в трьох алгоритмах:

1) «нічого не робити» - дана форма реагування передбачається у тих випадках, коли розмір негативних відхилень значно нижче передбаченого «критичного» критерію.

2) «усунути відхилення» - передбачає процедуру пошуку та реалізації резервів по забезпеченню виконання цільових, планових чи нормативних показників. В даному випадку резерви розглядаються у розрізі різних аспектів фінансової безпеки підприємства. У якості таких можливостей може бути розглянута доцільність введення посиленого режиму економії, використання системи фінансових резервів тощо.

3) «змінити систему планових чи нормативних показників» - використовують у випадках, коли можливості нормалізації окремих аспектів фінансової безпеки обмежені або взагалі відсутні. В цьому випадку за результатами моніторингу фінансової безпеки підприємства вносяться пропозиції по коригуванню системи цільових стратегічних нормативів, показників поточних фінансових планів чи окремих БЮджетів, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Впровадження на підприємстві системи контролінгу дозволяє суттєво підвищити ефективність всього процесу управління його фінансовою безпекою.

Висновки до розділу 1

В першому розділі було проведено дослідження сутності фінансової безпеки підприємства. В результаті дослідження було визначено, що під поняттям «фінансова безпека підприємства» слід розуміти здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

Також приділена значна увага дослідженню сутності системи фінансової безпеки. Система фінансової безпеки підприємства визначена як комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Впровадження комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємств дозволить прогнозувати загрози фінансової безпеки та оперативно регулювати обсяги і структуру витрат на забезпечення фінансової безпеки, дозволить якісно впливати на загальний фінансовий стан конкретного суб'єкта господарської діяльності, що, в остаточному підсумку, самим позитивним чином відбивається на оздоровленні економіки в цілому.

Одним із головних чинників організації фінансової безпеки підприємства було визначено організацію її управління. Управління фінансовою безпекою підприємства являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансових інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТЕХНО-БІО- ЕНЕРГО-СЕРВІС»

2.1 Загальна характеристика підприємства ТОВ «ТЕХНО-БІО- ЕНЕРГО-СЕРВІС»

ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» – спеціалізоване підприємство з проектування та виготовлення теплогенеруючого обладнання і систем, що використовують в якості енергоносія біомасу. Зокрема, компанія є виробником високоефективних твердопаливних водогрійних котлів потужністю від 100 кВт до 1 МВт і модульних котельнь. Підприємство також займається впровадженням комплексних інжинірингових рішень в сфері енергозбереження.

Мета роботи підприємства – це впровадження альтернативного теплопостачання, що передбачає відмову від теплової енергії, отриманої в результаті спалювання природного газу, на користь більш дешевої теплової енергії, джерелом якої є біомаса (дрова, відходи сільськогосподарського виробництва, тріска та ін.)

Компанія «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» спроможна забезпечити безперебійний процес опалення і виконання наступних завдань:

- енергоаудит та проектування;
- монтаж і введення в експлуатацію блочно-модульної котельні з опалювальними твердопаливними котлами власного виробництва;
- технічне обслуговування опалювального обладнання.

Ефективність і економічність котельнь на біомасі досягається за рахунок:

- регулювання теплопостачання відповідно до температури навколишнього середовища;
- дотримання температурного режиму;

– запобігання втрат тепла завдяки зменшенню протяжності теплових мереж;

– надійності і довговічності устаткування;

– мінімізації експлуатаційних витрат (заміщення газу дозволяє досягти економії на енергоносіях до 82%) екологічності та доступності палива.

Сфера діяльності підприємства ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» є дуже перспективною, особливо в світлі ситуації в країні з енергоносіями та прийняттям державою курсу на забезпечення енергонезалежності та енергоефективності в усіх сферах господарства та побуту. Вся продукція підприємства відповідає вимогам європейських стандартів. Не менш важливим є той факт, що виробництво продукції та робота персоналу забезпечені усіма необхідними заходами із охорони праці та є екологічно безпечними. Розглянемо основні показники фінансово-господарської діяльності, що наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	19779	18292	30059	-7,52	64,33	51,97
Власний капітал, тис. грн.	17529	27644	39165	57,70	41,68	123,43
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	59275	75232	104445	26,92	38,83	76,20
Собівартість реалізації продукції, тис. грн.	37525	56385	86726	50,26	53,81	131,12
Чистий прибуток (збиток) , тис. грн.	9681	9365	10521	-3,26	12,34	8,68

На основі даних таблиці 2.1, можна зробити наступні висновки: власний капітал підприємства протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зростання. Його сума збільшилася на 123,43 % у порівнянні із

2014 роком. Найбільший темп зростання власного капіталу підприємства спостерігається у 2015 р. – 41,68 % порівняно із 2014.

Чистий дохід від реалізації протягом досліджуваного періоду також має позитивну тенденцію до зростання. Протягом 2014-2016 рр. чистий дохід збільшився на 76,20 %. Собівартість виготовленої продукції за період зростає на 131,12 %, що є більшим за темп зростання чистого доходу. Така ситуація сприяє зменшенню чистого прибутку підприємства.

Чистий прибуток на підприємстві за 2014-2016 рр. збільшився на 8,68 %. Найбільший темп зростання прибутку на ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» спостерігався у 2016 році – 12,34 %.

Залишкова вартість основних засобів за період також зростає на 51,97 %, що свідчить про проведення активної політики оновлення основних виробничих фондів.

Отже, можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» є досить активною та рентабельною. На сьогоднішній день ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» виробляє продукцію, надає високопрофесійні послуги та має репутацію одного із найнадійніших та найстабільніших підприємств м. Суми.

2.2 Аналіз фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс»

Для проведення аналізу фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» необхідно розрахувати та проаналізувати групи показників, що зазначені у таблицях 2.2 – 2.6.

Аналіз майнового стану підприємства проведено на основі показників, наведених у таблиці 2.2. Можна сказати, що коефіцієнт зносу основних фондів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» був менше критичного значення – 0,5. Така ситуація свідчить про незначну зношеність основних фондів

підприємства. Негативною тенденцією є те, що спостерігається збільшення коефіцієнту за період – на 37,04 %. Коефіцієнт реальної вартості майна за період 2014-2016 рр. не перевищував 0,5, що не є досить високим показником хоча і відображає виробничу спрямованість підприємства. Даний коефіцієнт за досліджуваний період дещо зменшився – на 24,66 %.

Таблиця 2.2 – Показники майнового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Коефіцієнт зносу основних фондів	0,325	0,423	0,445	30,196	5,255	37,038
Коефіцієнт реальної вартості основних фондів	0,469	0,325	0,353	-30,706	8,704	-24,675
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,054	0,084	0,383	55,552	355,620	608,727
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,00104	0,00068	0,00095	-34,607	38,648	-9,333

Коефіцієнт оновлення основних засобів за досліджуваний період постійно зростає, темп приросту склав 608,73 % та є дуже високим, що свідчить про проведення підприємством політики оновлення власних основних засобів та розширення виробництва. Коефіцієнт вибуття за 2014-2016 рр. є дуже незначним та постійно зменшується, у 2016 році він склав 0,00095. Для нього характерним є зменшення – 9,33 % за період.

На основі даних таблиці 2.3 можна зробити висновки, що коефіцієнт покриття протягом досліджуваного періоду перевищував нормативне значення – 1, що говорить про достатність оборотних коштів для покриття поточних зобов'язань. Крім того, для даного показника характерна позитивна тенденція – за 2014-2016 рр. показник зріс на 15,81 % і склав 1,998 у 2016 році.

Для коефіцієнту швидкої ліквідності нормативне значення складає 0,6-0,8. На ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» у 2014-2016 рр. даний показник відповідав нормативному значенню, а у 2016 році перевищив його майже у 2

рази. Така ситуація свідчить про високий рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, оскільки ліквідних ресурсів достатньо для погашення усіх поточних зобов'язань.

Таблиця 2.3 – Показники ліквідності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Коефіцієнт покриття	1,725	1,665	1,998	-3,492	19,996	15,805
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,812	0,603	1,045	-25,708	73,165	28,647
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,237	-46,225	25,123	-32,715
Чистий оборотний капітал	9376	14322	23609	52,752	64,844	151,802

Коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2014-2016 рр. відповідав нормативному значенню – 0,2-0,3. За даний період спостерігалось зменшення показника на 32,72 %. Таке зменшення пов'язано із зменшенням готівкових грошових коштів на підприємстві і зростанням поточних зобов'язань.

Чистий оборотний капітал за 3 роки був додатною величиною, що говорить про спроможність підприємства розширювати свою діяльність без додаткового залучення позикових коштів. За період чистий оборотний капітал зріс на 151,8 %.

Проаналізувавши дані таблиці 2.4, можна зробити наступні висновки щодо показників платоспроможності. Коефіцієнт платоспроможності протягом 2014-2016 рр. наближається нормативне значення – 0,5. Така ситуація свідчить про те, що питома вага власного капіталу не перевищує позиковий капітал у загальній структурі, тобто підприємство має не достатньо високий рівень фінансової стійкості та незалежності. За період показник зріс на 10,74 % і склав у 2016 році 0,46.

Коефіцієнт фінансування на підприємстві має тенденцію до зменшення і за період зменшився на 16,61 % і склав у 2016 р. 1,17. Дана ситуація свідчить про високий рівень залежності підприємства від позикових джерел і

у динаміці така залежність постійно зменшується.

Таблиця 2.4– Показники платоспроможності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Коефіцієнт платоспроможності	0,416	0,491	0,461	18,163	-6,280	10,741
Коефіцієнт фінансування	1,405	1,035	1,171	-26,314	13,176	-16,605
Коефіцієнт забезпеченості власними основними засобами	0,420	0,399	0,499	-4,990	25,059	18,819
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603	-3,140	16,353	12,699
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,712	0,966	0,854	35,711	-11,642	19,912

У 2014-2016 рр. коефіцієнт відповідає нормативним значенням, що є позитивним для підприємства. За період показник збільшився на 18,82 % і склав у 2016 році 0,5. У 2014-2016 рр. коефіцієнт маневреності власного капіталу є більшим за 0, тобто відповідає нормативному значенню, та зріс за даний період на 12,7 %.

Коефіцієнт фінансової стійкості відображає здатність підприємства залучати позикові кошти. Для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» даний показник за період збільшується, тобто підприємство стає більш привабливим з кредитної точки зору. За 2014-2016 рр. показник збільшився на 19,91 %.

На основі розрахунків, наведених у таблиці 2.5, можна зробити наступні висновки про показники ділової активності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Коефіцієнт оборотності активів в період 2014-2016 рр. постійно зростає, це є позитивною тенденцією для підприємства, так як ефективність використання ресурсів підприємства незалежно від джерел їхнього залучення зростала. За період показник зріс на 1,34 %. Коефіцієнт

оборотності кредиторської заборгованості за період 2014-2016 рр. постійно зростає, в той же час строк погашення кредиторської заборгованості зменшувався, це говорить про те, що спроможність підприємства розраховуватися зі своїми боргами як найшвидше постійно збільшувалася. За досліджуваний період коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості зріс на 57,37 %, а строк її погашення зменшився на 36,46 %.

Таблиця 2.5 – Показники ділової активності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Коефіцієнт оборотності активів	1,459	1,529	1,478	4,814	-3,312	1,342
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,527	5,360	7,123	18,414	32,898	57,369
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,865	10,667	7,670	20,325	-28,089	-13,473
Срок погашення дебіторської заборгованості	40,610	33,750	46,933	-16,892	39,061	15,571
Срок погашення кредиторської заборгованості	79,531	67,164	50,538	-15,550	-24,754	-36,455
Коефіцієнт оборотності основних засобів	2,791	3,952	4,320	41,622	9,314	54,812
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,903	3,331	3,127	-32,071	-6,130	-36,235
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	4,670	3,635	4,125	-22,160	13,479	-11,668

Для коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості і строку погашення дебіторської заборгованості за період 2014-2016 рр. спостерігалась зворотна тенденція щодо кредиторської заборгованості. Тобто

коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості постійно зменшився, а строк погашення дебіторської заборгованості зростав. Лише у 2015 році відбувається зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 20,33 %, що призвело до зменшення строку погашення дебіторської заборгованості на 15,55 %. Як наслідок, необхідним є перегляд політики реалізації послуг в кредит.

Коефіцієнт оборотності основних засобів або фондівіддача за весь досліджуваний період постійно збільшувався, навіть не дивлячись на кризу 2014 р.. Тобто ефективність використання основних фондів підприємства зростала. Ефективність використання власного капіталу і матеріальних запасів у період 2014-2016 рр. також зростала.

Для коефіцієнту оборотності матеріальних запасів не було чіткої тенденції, оскільки у 2015 році спостерігається його зменшення на 22,16 %, а у 2016 році зростання на 13,48 %. В цілому за період швидкість реалізації матеріальних запасів на підприємстві зменшилася на 11,67 %.

Таблиця 2.6 – Показники рентабельності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки			Темп зростання, %		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Коефіцієнт рентабельності активів	0,238	0,190	0,149	-20,113	-21,759	-37,496
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,801	0,415	0,315	-48,226	-24,039	-60,672
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,163	0,124	0,101	-23,782	-19,078	-38,323
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,378	0,173	0,126	-54,204	-27,400	-66,752

На основі даних таблиці 2.6 можна зробити висновок, що коефіцієнт рентабельності активів за досліджуваний період має тенденцію до зменшення, тобто ефективність використання активів зменшилася на 37,5 %,

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу за 2014-2016 рр. постійно зменшувався, тобто ефективність його використання також зменшувалася. За період зменшення склало 60,67 %. Рентабельність діяльності в цілому за період зменшилася на 38,32 %. Рентабельність продукції має таку ж тенденцію розвитку як і рентабельність діяльності, тобто спостерігалось зменшення на 66,75 % за досліджуваний період.

Проаналізувавши всі найважливіші показники комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», можна сказати, що більшість показників на підприємстві відповідають нормативним значенням, тобто підприємство є фінансово стабільним, незалежним, має високий рівень ліквідності та платоспроможності. Але основну загрозу для фінансового стану підприємства складає значення коефіцієнта фінансування. Така ситуація пов'язана із зростанням частки позикових коштів у складі пасиву балансу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», що у середньостроковій перспективі може призвести до погіршення рівня платоспроможності підприємства.

2.3 Оцінка стану фінансової безпеки підприємства

З метою оцінки стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» необхідним і дуже важливим є адекватний вибір методики його оцінки та системи показників, яка б найбільш повно і об'єктивно відображала всі аспекти фінансово-економічної діяльності підприємства – ефективність, прибутковість, захищеність і кредитоспроможність, ділову активність і т.д.

В залежності від мети, періодичності фінансового аналізу, його об'єкту і результатів науковцями були розроблені цілі комплекси аналітико-оцінних показників, зокрема показники оцінки майнового стану суб'єкту підприємництва, прибутковості, ліквідності, платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової стійкості, стабільності, ділової активності, акціонерного капіталу.

Отже, слід відібрати деякий набір показників, який би комплексно оцінював фінансовий стан суб'єкту підприємництва, як з погляду ризиків, такі ефективності діяльності. Особливу увагу варто звернути на показники фінансової стійкості підприємства, оскільки саме вони є визначальними при визначенні рівня фінансової безпеки [19].

Таблиця 2.7 – Ключові показники аналізу діяльності суб'єкту підприємництва

Назва коефіцієнту	Економічний зміст	Нормативне значення за основними методиками
Коефіцієнт зносу основних засобів	Характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства	Менше 0,5
Фондовіддача	Характеризує ефективність використання основних засобів	Більше 1
Рентабельність активів	Показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Дозволяє визначити ефективність використання активів підприємства	Більше 0,05
Коефіцієнт оборотності активів	Визначає потенціал компанії по одержанню доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу	Немає
Коефіцієнт покриття загальний	Характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги.
Коефіцієнт фінансування	Визначає співвідношення загальної заборгованості і власного капіталу	Менше 1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Показує, наскільки в силу негативних факторів, можуть бути скорочені надходження коштів, щоб при цьому була можливість здійснювати необхідні платежі	Значення даного коефіцієнта не повинне бути менше 1

Одночасно при виборі необхідного комплексу фінансових показників потрібно враховувати специфіку роботи саме українських підприємств. На нашу думку, до такого комплексу можна віднести такий проблемний показник для України, як коефіцієнт зносу основних засобів. Важливою складовою інтегрального показника фінансової безпеки має бути оцінка показників рентабельності суб'єктів підприємництва, особливо коефіцієнт рентабельності активів, оскільки він дає загальну картину за ступенем прибутковості діяльності, причому в масштабах усього підприємства, а не окремих складових його діяльності.

З метою оцінки ліквідності, платоспроможності і кредитоспроможності необхідно використовувати такі ключові показники: коефіцієнт покриття загальний та коефіцієнт фінансування. Найбільш цікавим, з погляду фінансової безпеки суб'єкту підприємництва й оцінки ступеня захищеності від зовнішніх фінансових ризиків є коефіцієнт втрати платоспроможності, оскільки саме він дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності виконувати суб'єктом підприємництва свої зобов'язання, у випадку настання певних негативних подій, тобто дає загальну характеристику його захисним фінансовим резервам.

Таблиця 2.8 – Середні значення основних фінансових показників та типові діапазони за суб'єктами підприємництва сфери матеріального виробництва України

Назва коефіцієнту	Нормативне значення	У середньому за сферою матеріального виробництва	Типовий діапазон
Коефіцієнт зносу основних засобів	Менше 0,5	0,48	0,40-0,60
Фондовіддача	Більше 1	2,00	1,00-3,00
Рентабельність активів	Більше 0,05	0,01	-0,02-0,04
Коефіцієнт оборотності активів	Немає	0,84	0,40-1,20
Коефіцієнт покриття загальний	2,0-2,5	1,50	0,80-2,10
Коефіцієнт фінансування	Менше 1	1,02	0,40-1,60
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Менше 1	1,04	0,90-1,20

Також необхідним є введення в систему коефіцієнтів показників ділової активності. На наш погляд, для аналізу доцільно взяти коефіцієнт оборотності активів, оскільки він дає загальну картину ефективності використання активів. Для того, щоб дещо конкретизувати цей показник, нами було вирішено застосувати також коефіцієнт фондівіддачі основних засобів, оскільки ключовою статтею активів балансу суб'єкту підприємництва сфери матеріального виробництва є його основні засоби.

На основі проведеного вище аналізу показників можна запропонувати наступний перелік коефіцієнтів, що є ключовими при проведенні аналізу стану фінансової безпеки підприємства (табл. 2.7).

У монографії Пластуна О. Л. розраховані середні значення основних фінансових показників та типові діапазони за суб'єктами підприємництва сфери матеріального виробництва України (табл. 2.8) [25]. Оскільки, досліджуване нами підприємство є виробничим підприємством, то ми маємо змогу скористатися даною інформацією під час аналізу стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс».

За основу при побудові кількісної методики оцінки стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» ми будемо використовувати інтегральний показник, максимальне значення якого складає 100 балів. Таким чином, зведення наведеного переліку показників в один інтегральний пропонується проводити за наступною формулою:

$$\begin{aligned} I &= \sum_{i=1}^n \text{MAX}_i \cdot P_i \\ P_i &= 1 \\ K_i &> t_i \\ P_i &= 0,5 \\ K_i &\in t_i \\ P_i &= 0 \\ K_i &< t_i \end{aligned} \tag{2.1}$$

де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки;

MAX_i – максимальна кількість балів за i -тим коефіцієнтом;

P_i – поправочний коефіцієнт;

K_i – фактичне значення i -го коефіцієнту.

Оскільки зазначені показники не є рівнозначними при визначенні рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», то необхідно здійснити розподіл внеску кожного з коефіцієнтів у загальний результат (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Максимальні бальні оцінки в розрізі окремих коефіцієнтів фінансового аналізу для оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Назва коефіцієнту	Максимальна кількість балів
Коефіцієнт зносу основних засобів	10
Фондовіддача	10
Рентабельність активів	10
Коефіцієнт оборотності активів	10
Коефіцієнт покриття загальний	20
Коефіцієнт фінансування	20
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20
Максимально можлива кількість балів	100

Крім того, необхідно визначити інтервали значень показників за допомогою поправочних коефіцієнтів – та кількість балів, що присвоюється експертом. Вважаємо за потрібне ввести три групи поправочних коефіцієнтів: 0; 0.5; 1. Дані групи відповідають трьом типам оцінки рівня фінансової безпеки – критичний, недостатній, достатній. Розподіл значень за поправочними коефіцієнтами наведений у таблиці 2.10.

На основі методики наведеної Пластуном О. Л. розрахуємо коефіцієнти, що є складовими інтегрованого показника стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» (табл. 2.11).

Таблиця 2.10 – Визначення поправочного коефіцієнту за ключовими показниками фінансового аналізу для суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва України

Назва коефіцієнта	Поправочний коефіцієнт		
	0,00	0,50	1,00
Коефіцієнт зносу основних засобів	>0,60	0,40-0,60	<0,40
Фондовіддача	<1,00	1,00-2,00	>2,00
Рентабельність активів	<0,00	0,00-0,05	>0,05
Коефіцієнт оборотності активів	<0,50	0,50-0,90	>0,90
Коефіцієнт покриття загальний	<0,80	0,80-1,00; >1,50	1,00-1,50
Коефіцієнт фінансування	>1,10	0,90-1,10	<0,90
Коефіцієнт втрати платоспроможності	<0,85	0,85-1,00	>1,00

Наступним кроком необхідно визначити інтервали значень показників за допомогою поправочних коефіцієнтів (табл. 2.12).

Таблиця 2.11 – Значення коефіцієнтів-складових інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Роки		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,325	0,423	0,445
Фондовіддача основних засобів	1,395	1,976	2,160
Рентабельність активів	0,238	0,190	0,149
Коефіцієнт оборотності активів	1,459	1,529	1,478
Коефіцієнт покриття загальний	1,725	1,665	1,998
Коефіцієнт фінансування	1,405	1,035	1,171
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,266	1,053	1,040

Маючи значення поправочних коефіцієнтів за ключовими показниками фінансового аналізу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» можемо розрахувати інтегрований показник стану фінансової безпеки за 2014-2016 роки.

Таблиця 2.12–Визначення поправочного коефіцієнту за ключовими показниками фінансового аналізу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2014-2016 рр.

Показник	Поправочний коефіцієнт		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	1,00	0,50	0,50
Фондовіддача основних засобів	0,50	0,50	1,00
Рентабельність активів	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт оборотності активів	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт покриття загальний	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт фінансування	0,00	0,50	0,00
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,00	1,00	1,00

На основі отриманих значень інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» можна зробити висновки, що для даного підприємства у 2014 та 2016 роках характерним був недостатній рівень фінансової безпеки. Лише у 2015 році стан фінансової безпеки підприємства характеризувався як достатній. Основною причиною

недостатнього рівня фінансової безпеки є незадовільне значення коефіцієнту фінансування та погіршення у 2015 році коефіцієнту зносу основних засобів.

Таблиця 2.13 – Значення інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Показник	Роки		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	5	5
Фондовіддача основних засобів	5	5	10
Рентабельність активів	10	10	10
Коефіцієнт оборотності активів	10	10	10
Коефіцієнт покриття загальний	20	20	20
Коефіцієнт фінансування	0	10	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20	20	20
Загальна кількість балів	75	80	75

З метою отримання більш достовірної інформації про стан фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» скористаємося розширеною методикою оцінки стану фінансової безпеки підприємства. Дана методика передбачає розрахунок комплексної величини, яка визначається інтегральним показником:

$$S_{ФБП} = S_R + S_{ПФ} + S_{ДА} + S_{РС} + S_{ІІІ} \quad (2.2)$$

де $S_{ФБП}$ – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства;

S_R – комплексний показник оцінки ефективності управління, бали;

$S_{ПФ}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості;

$S_{ДА}$ – комплексний показник оцінки ділової активності, бали;

$S_{РС}$ – комплексний показник оцінки ринкової стійкості, бали;

$S_{ІІІ}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали [15].

За кожною складовою інтегрального показника авторами методики були відібрані індикатори, які найточніше відображають кожен складову фінансової безпеки. До складу комплексного показника включені показники які наведені у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14 – Склад комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства та нормативні значення його складових

Показники	Нормативне значення
Комплексний показник оцінки управління	
1. Рентабельність активів	більше 0
2. Рентабельність власного капіталу	більше 0
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	більше 0
4. Рентабельність продукції	більше 0
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,6-0,8
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,25
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	більше 1
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	більше 0
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	більше 0
Комплексний показник ділової активності	
1. Оборотність активів	більше 1
2. Оборотність основних засобів	більше 1
3. Оборотність оборотних активів	більше 1
4. Оборотність грошових коштів	більше 1
5. Оборотність власного капіталу	більше 1
Комплексний показник ринкової стійкості	
1. Коефіцієнт автономії	більше 0,5
2. Коефіцієнт фінансового ризику	менше 1
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,2-0,3
4. Коефіцієнт мобільності активів	більше 0,5
5. Індекс постійних активів	менше 1
Комплексний показник інвестиційної привабливості	
1. Коефіцієнт чистої виручки	більше 0,7
2. Показник чистого прибутку на акцію	-

Оскільки, досліджуване підприємство не є акціонерним товариством, а є товариством з обмеженою відповідальністю, показник чистого прибутку на акцію розрахувати не можливо. Саме тому ми вважаємо за необхідне виключити даний показник з використовуваної методики. Таким чином,

комплексний показник інвестиційної привабливості буде складатися лише з коефіцієнту чистої виручки. Результати розрахунків складових комплексного показника наведені у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 – Значення коефіцієнтів-складових комплексного показника для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Показники	Роки		
	2014	2015	2016
Комплексний показник оцінки управління			
1. Рентабельність активів	0,238	0,190	0,149
2. Рентабельність власного капіталу	0,801	0,415	0,315
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	0,367	0,251	0,170
4. Рентабельність продукції	0,378	0,173	0,126
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості			
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,812	0,603	1,045
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,237
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	5,744	4,764	1,325
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-0,104	0,202	0,030
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603
Комплексний показник ділової активності			
1. Оборотність активів	1,459	1,529	1,478
2. Оборотність основних засобів	2,791	3,952	4,320
3. Оборотність оборотних активів	3,065	2,587	2,513
4. Оборотність грошових коштів	16,613	17,401	21,531
5. Оборотність власного капіталу	4,903	3,331	3,127
Комплексний показник ринкової стійкості			
1. Коефіцієнт автономії	0,416	0,491	0,461
2. Коефіцієнт фінансового ризику	1,405	1,035	1,171
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,204	0,114	0,119
4. Коефіцієнт мобільності активів	0,529	0,637	0,556
5. Індекс постійних активів	1,132	0,738	0,964
Комплексний показник інвестиційної привабливості			
1. Коефіцієнт чистої виручки	0,872	0,888	0,890
2. Показник чистого прибутку на акцію	-	-	-

На основі отриманих даних у таблиці 2.15 розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та зведемо їх в один інтегральний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства.

Результати розрахунків наведені у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Значення комплексних показників – складових інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Складові фінансової безпеки	Роки		
	2014	2015	2016
Комплексний показник оцінки управління	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	0,800	0,990	1,000
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник ринкової стійкості	0,849	0,881	0,850
Комплексний показник інвестиційної привабливості	1,000	1,000	1,000
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,649	4,871	4,850

Окрім застосування розширеної методики оцінки стану фінансової безпеки підприємства, вважаємо за необхідне розширити класифікацію стану фінансової безпеки підприємства в залежності від значення інтегрального показника рівня фінансової безпеки (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Класифікація видів рівня фінансової безпеки підприємства

Значення інтегрального показника	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
Менше 2,50	Незадовільний	Характеризується збитковою діяльністю, низьким рівнем ліквідності та залежністю від зовнішніх джерел фінансування
2,51 – 3,30	Задовільний	Низький рівень ефективності використання капіталу, характерна нестабільна структура капіталу та недостатній рівень ліквідності
3,31 – 4,10	Нестабільний	Високий рівень прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості
4,11 – 4,89	Впевнений	Показники, що характеризують рівень фінансової безпеки, знаходяться на оптимальному рівні
Більше 4,9	Куражний	Характеризується надвисоким рівнем прибутковості та платоспроможності. Частіш за все підприємства недовгий проміжок часу перебувають в такому стані, оскільки такий стан є виснажливим і ресурсномістким.

На основі наведеної класифікації рівнів фінансової безпеки підприємства та розрахунків інтегрального показника фінансової безпеки можна зробити висновок, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» має

«впевнений» рівень фінансової безпеки. Даний стан характеризується оптимальним значенням усіх коефіцієнтів, що описують фінансову безпеку підприємства.

Не дивлячись на те, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» характеризується високим рівнем фінансової безпеки, підприємству необхідно приділяти більше уваги безпеці підприємства в цілому та фінансовій безпеці зокрема. Особливу увагу необхідно приділити питанню оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», оскільки коефіцієнт фінансування перевищує нормативні значення. Неабиякі побоювання викликає значення коефіцієнту зносу, особливо тому, що він має тенденцію до зростання. У випадку значного зношення основних засобів можливі перебої у виробництві, що може призвести до зменшення обсягу реалізованої продукції, зростання обсягу неустойок та штрафів від контрагентів. Окрім того, необхідно приділити увагу більш детальному плануванню витрат підприємства у довгостроковій перспективі, зменшенню незапланованих витрат. Запропоновані заходи призведуть до покращення фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», збільшення його прибутковості та покращення рівня його фінансової безпеки.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено аналіз стану фінансової безпеки підприємства, було досліджено фінансовий стан ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Окрім того, було проаналізовано стан фінансової безпеки досліджуваного підприємства. Для дослідження стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» була використана методика Пластуна О. Л., що є оптимальною для проведення експрес-аналізу стану фінансової безпеки та розширена методика Кракос Ю. Б. і Разгон Р. О.. Обидві методики ґрунтовані на інтегральному методі. На основі отриманих даних можна сказати, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» характеризується «добрим» станом фінансової безпеки.

Не дивлячись на те, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» має високий рівень фінансової безпеки, підприємству необхідно приділяти більше уваги безпеці підприємства в цілому та фінансовій безпеці зокрема. Особливу увагу необхідно приділити питанню оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», оскільки коефіцієнт фінансування перевищує нормативні значення. Окрім того, необхідно приділити увагу більш детальному плануванню витрат підприємства у довгостроковій перспективі, зменшенню незапланованих витрат. Запропоновані заходи призведуть до покращення фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», збільшення його прибутковості та покращення рівня його фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ТЕХНО-БІО-ЕНЕРГО-СЕРВІС»,

3.1 Управління структурою капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», з метою підвищення рівня його фінансової безпеки

Після аналізу рівня фінансової безпеки на підприємстві постає питання управління ним з метою покращення. В економічній літературі існує безліч способів та методів управління фінансовою безпекою, але вони здебільшого є здобутками закордонних авторів та не завжди є адекватними в українських умовах господарювання. Тому, вважаємо за необхідне скористатися методами, що запропоновані вітчизняним вченим Бланком І. А., та які можуть бути адаптовані для суб'єктів господарювання України.

До методів управління фінансовою безпекою підприємства можна віднести наступні:

– управління фінансовою рентабельністю підприємства (управління формуванням прибутку на основі операційного та фінансового левериджу, управління середньозваженою вартістю капіталу);

– управління формуванням фінансових ресурсів підприємства (управління формуванням власних фінансових ресурсів та управління формуванням позикових фінансових ресурсів);

– управління фінансовою стабільністю підприємства (управління структурою капіталу, структурою активів та управління грошовими потоками);

– управління інвестиційною активністю та ефективністю інвестицій (управління ефективністю реальних інвестицій, управління ефективністю фінансових інвестицій);

– управління фінансовими ризиками;

– управління фінансовими інноваціями (впровадження сучасних фінансових технологій та впровадження ефективних організаційних систем

управління);

– антикризове фінансове управління [11].

Зазначені методи можуть застосовуватися як комплексно так і окремо один від одного. Вибір методів, з метою покращення рівня фінансової безпеки підприємства, залежить від теперішнього його рівня фінансової безпеки і основних «проблемних місць» підприємства. За результатами проведеного комплексного фінансового аналізу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» та аналізу стану його фінансової безпеки можна зробити висновок, що для досліджуваного підприємства характерним є два «проблемних місця»:

– показник фінансового ризику та коефіцієнт автономії не відповідають встановленим нормативам, що свідчить про проблеми із фінансовою стійкістю підприємства;

– показники рентабельності за досліджуваний період мають стійку тенденцію до зниження, що говорить про необхідність управління рентабельністю підприємства.

Таким чином, необхідним є управління фінансовою стабільністю ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» і методом управління було обрано оптимізацію структури капіталу підприємства.

Оптимізація структури капіталу являє собою одну із найбільш важливих та складних задач, що вирішуються в процесі управління фінансовою безпекою підприємства. Оптимальна структура капіталу – це таке відношення використання власних та позикових ресурсів, при якому забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.

Процес оптимізації капіталу нерозривно пов'язаний із врахуванням особливостей використання як власного, так і позикового капіталу.

Таким чином, підприємство, що використовує лише власний капітал, має найбільшу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює

одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (так як не може забезпечити формування необхідного додаткового об'єму активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку) та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. А підприємство, що використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) та можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, однак у більшій мірі генерує фінансовий ризик та загрозу банкрутства (що зростають по мірі зростання питомої ваги позикових ресурсів в загальній сумі використовуваного капіталу).[11]

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість авторів виокремлює три методи оптимізації структури капіталу (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Характеристика основних методів оптимізації структури капіталу підприємства [12].

Для більшої обґрунтованості та наукової значимості отриманих результатів вважаємо за необхідне розрахувати оптимальну структуру капіталу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за усіма трьома зазначеними методами.

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності ґрунтується на багатоваріантних

розрахунках рівня фінансової рентабельності при різній структурі ресурсів. Остання виражається через такий показник, як ефект фінансового левериджу, який полягає у тому, що підвищення частки залученого капіталу обумовлює зростання рентабельності власного, але позитивний ефект має місце лише у тому випадку, коли різниця між валовим прибутком та середнім розміром відсотка за кредит є позитивною величиною. Результати розрахунків за даним методом для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Оптимізація структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності

Показник	Варіант						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Варіанти структури капіталу, %							
а) власний капітал	100	80	60	50	40	35	30
б) позиковий (кредит)	0	20	40	50	60	65	70
Власний капітал, тис. грн.	39165	39165	39165	39165	39165	39165	39165
Можлива сума позикового капіталу, тис. грн.	0	9791,25	26110	39165	58747,50	72735	91385
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	39165	48956,25	65275	78330	97912,50	111900	130550
Коефіцієнт фінансового важеля	-	0,005	0,014	0,020	0,031	0,038	0,048
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08
Рівень ставки процента за кредит без урахування премії за ризик, %	-	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Премія за ризик, %	-	-	0,50	1,00	1,50	2,00	2,50

Продовження таблиці 3.1

Показник	Варіант						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Ставка відсотка за кредит з врахуванням премії за ризик, %	-	20,00	20,50	21,00	21,50	22,00	22,50
Сума валового прибутку без % за кредит	17719	17719	17719	17719	17719	17719	17719
Сума процентів за кредит, тис. грн.	-	1958,25	5352,55	8224,65	12630,71	16001,70	20561,63
Сума валового прибутку з врахуванням сплати % за кредит	17719	15760,75	12366,45	9494,35	5088,29	1717,30	-2842,63
Ставка податку на прибуток, %	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21
Сума податку на прибуток, тис. грн.	3721	3309,76	2596,95	1993,81	1068,54	360,63	-
Чистий прибуток, тис. грн.	13998,01	12450,99	9769,50	7500,54	4019,75	1356,67	-2842,63
Чиста рентабельність власного капіталу, %	35,74	31,79	24,94	19,15	10,26	3,46	-5,73

На основі розрахунків наведених у таблиці 3.1 можна зробити висновки, що найбільше значення чистої рентабельності власного капіталу досягається за варіантом I та II, які відображають структуру капіталу у співвідношенні: 100 % – власний капітал, 0 % – позиковий та 80 % - власний капітал, 20 % - позиковий відповідно.

Вважаємо за потрібне розрахувати значення чистої рентабельності власного капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», виходячи із існуючого співвідношення власного і позикового капіталу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Показники, що характеризують існуючу структуру капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2016 рік

Показник	Існуючий варіант структури капіталу
Варіанти структури капіталу, %	
а) власний капітал	46,05
б) позиковий (кредит)	53,95
Власний капітал, тис. грн.	39165
Можлива сума позикового капіталу, тис. грн.	45876
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	85041
Коефіцієнт фінансового важеля	0,024
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	25,08
Рівень ставки процента за кредит без урахування премії за ризик, %	20,00
Премія за ризик, %	1,30
Ставка відсотка за кредит з врахуванням премії за ризик, %	21,30
Сума валового прибутку без % за кредит	17719
Сума процентів за кредит, тис. грн.	9772,83
Сума валового прибутку з врахуванням сплати % за кредит	7946,17
Ставка податку на прибуток, %	0,21
Сума податку на прибуток, тис. грн.	1668,70
Чистий прибуток, тис. грн.	6277,48
Чиста рентабельність власного капіталу, %	16,03%

Таким чином, ми бачимо, що при існуючій структурі капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» чиста рентабельність власного капіталу дорівнює 16,03 %. З метою збільшення чистої рентабельності власного капіталу підприємству необхідно змінити структуру капіталу. Найлегше для досліджуваного підприємства буде змінити структуру з існуючої на 50 % власного капіталу та 50 % позикового. В такому випадку чиста рентабельність власного капіталу складе 19,15 %.

Розглянемо наступний метод, а саме метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Метод оптимізації структури ресурсів за критерієм мінімізації його вартості ґрунтується на попередній

Продовження таблиці 3.3

Показник	Варіант						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням податкового коректора	-	15,80	15,84	16,59	16,99	17,38	17,78
Вартість складових елементів капіталу, %:							
а) власної частини капіталу	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
б) позикової частини	-	15,80	15,84	16,59	16,99	17,38	17,78
Середньозважена вартість капіталу, %	31,50	28,36	25,38	24,04	22,79	22,32	21,89

З даних таблиці 3.3 випливає, що мінімальна величина середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» досягається у варіанті VII (21,89 %) при співвідношенні власного та позикового капіталу 30 % : 70 %. В свою чергу максимальна величина середньозваженої вартості капіталу досліджуваного підприємства спостерігається у варіанті I (31,50 %) за умови фінансування діяльності підприємства у співвідношенні власних і позикових джерел 100 % : 0 %. Така висока вартість власного капіталу пов'язана із високим значенням коефіцієнту рентабельності власного капіталу, який склав у 2016 році 0,315.

Розрахуємо середньозважену вартість капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» виходячи із існуючої структури капіталу з метою порівняння та визначення оптимальної структури (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Визначення середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» при існуючій структурі капіталу за 2016 рік

Показник	Існуючий варіант структури капіталу
Варіанти структури капіталу, %	
а) власний капітал	46,05
б) позиковий (кредит)	53,95
Варіанти структури капіталу, тис. грн.	
а) власний капітал	39165
б) позиковий (кредит)	45876

Продовження таблиці 3.4

Показник	Існуючий варіант структури капіталу
Рівень передбачених дивідендних виплат	0
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням премії за ризик, %	21,30
Ставка податку на прибуток	0,21
Податковий коректор	0,79
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням податкового коректора	16,83
Вартість складових елементів капіталу, %:	
а) власної частини капіталу	31,50
б) позикової частини	17,86
Середньозважена вартість капіталу, %	23,58

З метою зменшення середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» з 23,58 % до 22,79 % необхідним є змінити структуру капіталу на наступну: 40% власного капіталу та 60 % позикового. Але за такої структури для досліджуваного підприємства зросте рівень фінансового ризику, що є негативним фактором для його діяльності.

Таблиця 3.5 – Підходи до фінансування груп активів підприємства

Склад активів підприємства	Консервативний підхід	Компромісний підхід	Агресивний підхід
Змінна частина оборотних активів	КПК	КПК	КПК
Постійна частина оборотних активів	ДПК + ВК	ДПК + ВК	
Необоротні активи			ДПК + ВК

При цьому, КПК – короткостроковий позиковий капітал;

ДПК – довгостроковий позиковий капітал; ВК – власний капітал.

Таким чином, ми бачимо, що результати двох наведених методик є різними, тобто вибрати найоптимальніший варіант структури капіталу є неможливим. Саме тому, вважаємо за необхідно здійснити розрахунки ще й за третьою методикою – за методом оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Даний метод пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. В економічній літературі виокремлюють три

підходи до фінансування груп активів підприємства, що наведені у таблиці 3.5.

Розподілимо загальну суму оборотних активів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», яку підприємство має на кінець 2016 р., на постійну та змінну частини. Зокрема до постійної частини ми віднесемо виробничі запаси підприємства та незавершене виробництво на кінець аналізованого року, інші необоротні активи, а також середньорічну суму дебіторської заборгованості підприємства та середньорічну суму грошових коштів підприємства. Відповідно до складу змінної частини оборотних активів підприємства ми віднесемо вартість товарів та готової продукції підприємства на кінець аналізованого року, а також суми перевищення обсягів дебіторської заборгованості та грошових коштів підприємства на кінець 2016 р. над їх середньорічними розмірами (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Розподіл оборотних активів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», сформованих на кінець 2016 р., на постійну та змінну частини, тис. грн.

Вид оборотних активів підприємства	Постійна частина	Змінна частина
Виробничі запаси	21108	-
Незавершене виробництво	0	-
Готова продукція	-	493
Товари	-	949
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5275	2684
Дебіторська заборгованість за розрахунками	13892	-2791
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	4851	765
Векселі одержані	0	0
Поточні фінансові інвестиції	0	0
Інші оборотні активи	41	-
Всього	45167	2100

Схематично модель фінансування оборотних активів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» відображено на рисунку 3.2.

На основі даних рисунку 3.2 можна зробити висновки, що за рахунок короткострокового позикового капіталу фінансуються: змінна частина

оборотних активів на 100 % та частина постійних оборотних активів. За рахунок довгострокового позикового капіталу та власного капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» фінансується близько половини постійних оборотних активів та повністю необоротні активи. На основі такої структури фінансування своїх активів можна зробити висновок, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» використовує підхід, наближений до компромісного. При цьому на кінець 2016 р. підприємство мало наступну структуру свого капіталу (табл. 3.7).

Необоротні активи (37774 тис. грн.) 44,42 %	} Власний капітал + Довгостроковий капітал (61383 тис. грн.) 72,18 %
Постійна частина ОА (45167 тис. грн.) 53,11 %	
Змінна частина ОА (2100 тис. грн.) 2,47 %	} Короткостроковий капітал (23658 тис. грн.) 27,82 %

Рисунок 3.2 – Модель фінансування активів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2016 рік

Розглянемо існуючу структуру капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Структура капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» на кінець 2016 року

Джерело капіталу	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Власний капітал, тис. грн.	39165	46,05
Довгостроковий позиковий капітал, тис. грн.	22218	26,13
Поточні зобов'язання, тис. грн.	23658	27,82
Всього джерел, тис. грн.	85041	100,00

Запропонуємо ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» в плановому періоді наблизити політику фінансування активів до компромісної. Спираючись на

тенденції зміни валюти балансу підприємства та окремих його статей в 2016 році порівняно із 2015 роком, спрогнозуємо на плановий період обсяги необоротних та оборотних активів, очікуючи, що збережуться попередні тенденції. Так, необоротні активи будуть сформовані в розмірі 57103,17 тис. грн.. Відповідно, виходячи із структури поділу оборотних активів на постійну та змінну частини, можемо спрогнозувати, що постійна частина оборотних активів в плановому періоді буде сформована в розмірі 68279,21 тис. грн., а змінна - 3174,58 тис. грн.. Розглянемо прогнозовану компромісну модель фінансування оборотних активів для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» в 2017 році (рис. 3.3).

Необоротні активи (57103,17 тис. грн.) 44,42 %	} Власний капітал + Довгостроковий капітал (125382,38 тис. грн.) 97,53 %
Постійна частина ОА (68279,21 тис. грн.) 53,11 %	
Змінна частина ОА (3174,58 тис. грн.) 2,47 %	} Короткостроковий капітал (3174,58 тис. грн.) 2,47 %

Рисунок 3.3 – Прогнозована компромісна модель фінансування активів ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» в 2017 році

Визначимо прогнозовану структуру капіталу підприємства при використанні компромісної моделі фінансування його активів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Прогнозована структура капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» на 2017 рік

Джерело капіталу	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Власний капітал	64278,48	50,00
Довгостроковий позиковий капітал	61103,90	47,53
Поточні зобов'язання	3174,58	2,47
Всього джерел	128556,96	100,00

Таким чином, за третьою методикою ми пропонуємо збільшити

власний капітал до 50 %, пропонована структура призведе до зменшення фінансових ризиків, що несе підприємство.

За результатами трьох методик ми отримали 3 різні результати, тому для визначення оптимальної структури капіталу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» необхідно їх узагальнити. Ми отримали такі результати:

- за першою методикою – 50 % власного капіталу, 50 % позикового;
- за другою методикою – 40 % власного капіталу, 60 % позикового;
- за третьою методикою – 50 % власного капіталу, 50 % позикового.

Отже, ми вважаємо, що для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» оптимальною структурою капіталу на даний момент є така структура капіталу: 50 % власного капіталу, 50 % позикового капіталу. За такої структури ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» зможе збільшити чисту рентабельність власного капіталу з 16,03 % до 19,15 % та збільшити середньозважену вартість капіталу з 23,58 % до 24,04 %. Не дивлячись на те, що більш висока вартість капіталу є негативним фактором для підприємства, така структура дозволить зменшити рівень фінансового ризику підприємства та рівень залежності підприємства від позикових ресурсів, що призведе до зменшення значення коефіцієнта фінансування і, як наслідок, збільшення рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Дане твердження може бути підтвержене шляхом підстановки нового прогнозного значення коефіцієнту фінансування в методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

3.2 Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» як метод покращення рівня його фінансової безпеки

Основу управління фінансовою рентабельністю підприємства складає управління формуванням його прибутку від реалізації. Дане управління здійснюється в процесі загального управління операційною діяльністю

підприємства. Поряд із цим, ряд резервів росту операційного прибутку підприємства пов'язаний із використанням фінансових механізмів підвищення його суми.

Для того, щоб визначити, які саме механізми краще використовувати з метою збільшення рентабельності діяльності підприємства необхідно з'ясувати, які саме фактори впливають на зміну рентабельності реалізованої продукції. Використаємо факторний аналіз рентабельності з метою виявлення факторів впливу на неї. Визначимо вплив на зміну рентабельності таких чинників, як зміна обсягу реалізації та собівартості реалізованої продукції, а також її структури та асортименту. Для розрахунку впливу факторів візьмемо дані першого (базового) й (звітного) років аналізованого періоду (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення за рік	
	2014	2015	2016	2015	2016
Чистий дохід від реалізації	59275,0	75232,0	104445,0	15957,0	29213,0
Собівартість реалізованої продукції	37525,0	56385,0	86726,0	18860,0	30341,0
Валовий прибуток	21750,0	18847,0	17719,0	-2903,0	-1128,0

Загальна зміна валового прибутку розраховується за формулою:

$$\Delta ВП = \Delta ВП_{OP} + \Delta ВП_{сmp} + \Delta ВП_{PB} \quad (3.1)$$

Вплив на валовий прибуток зміни обсягу реалізації розраховується за наступною формулою:

$$\Delta ВП_{OP} = ВП_0 \cdot \left(\frac{C_1}{C_0} - 1 \right) \quad (3.2)$$

Вплив фактора зміни структури й асортименту реалізованої продукції

розрахуємо за формулою:

$$\Delta ВП_{ср} = ВП_0 \cdot \left(\frac{ЧД_1}{ЧД_0} - \frac{C_1}{C_0} \right) \quad (3.3)$$

Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції розраховується за наступною формулою:

$$\Delta ВП_{рв} = ЧД_1 \cdot \left(\frac{C_0}{ЧД_0} - \frac{C_1}{ЧД_1} \right) \quad (3.4)$$

Де $C_{0,1}$ – собівартість реалізованої продукції відповідно базового та звітного періодів;

$ЧД_{0,1}$ – чистий дохід від реалізації відповідно базового та звітного періодів;

$ВП_{0,1}$ – валовий прибуток відповідно базового та звітного періодів.

Результати проведеного факторного аналізу наведені у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Результати розрахунку факторного аналізу валового прибутку ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2015 та 2016 роки

Фактор	Рік	
	2015	2016
Вплив зміни обсягу реалізації	10931,5	10141,6
Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції	-5076,3	-2823,3
Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції	-8758,2	-8446,4
Загальна зміна валового прибутку	-2903,0	-1128,0

За результатами розрахунків, наведених у таблиці 3.10, можна зробити висновок, що такі фактори як зміна структури й асортименту продукції та зміна рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції негативно вплинули на обсяг валового прибутку у бік зменшення. І лише за рахунок збільшення

обсягу реалізації обсяг валовий прибуток зріс. Тобто особливої уваги необхідно приділити зменшенню собівартості виробленої продукції.

Одержання бажаного розміру прибутку залежить від трьох складових – витрат на виробництво і реалізацію продукції, планової ціни одиниці продукції, і обсягу реалізації. Взаємозв'язок складових визначається в процесі операційного аналізу, який також називають аналізом «Витрати – Обсяг – Прибуток», тим самим розкриваючи його сутність – дослідження залежності між витратами, обсягом реалізації, ціною і прибутком підприємства, а також пошук можливостей максимізації прибутку шляхом вибору найвигіднішого поєднання змінних та постійних витрат. Операційний аналіз передбачає розрахунок впливу операційного важеля. Дія операційного важеля проявляється в тому, що будь-яка зміна виручки від реалізації завжди призводить до більшої або меншої зміни величини прибутку [39].

Сама ідея операційного важеля ґрунтується на поділі затрат на постійні і змінні. Даний аналіз дає відповідь на запитання: скільки одиниць товарів і послуг має продати підприємство щоб покрити свої постійні затрати. Ціна при цьому має компенсувати всі змінні затрати і врахувати маржинальний дохід для покриття постійних затрат і прибутку. Після продажу певної кількості товару, необхідної для покриття постійних затрат, маржинальний дохід від кожної додатково проданої одиниці товару піде на формування прибутку.

Операційний важіль показує, у скільки разів може змінитися значення прибутку при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів. Цей ефект зумовлений різним ступенем впливу динаміки постійних та змінних затрат на формування фінансових результатів діяльності підприємства при зміні обсягу виробництва. Отже, операційний важіль залежить від співвідношення постійних і змінних затрат. І чим більший буде рівень постійних затрат, тим більшою буде сила впливу операційного важеля. Вказуючи на темпи падіння прибутку з кожним процентом зниження виторгу, сила операційного важеля свідчить про рівень підприємницького ризику даного підприємства [70].

Виділяють три основні складові операційного важеля, на які може впливати менеджмент підприємства:

- постійні затрати;
- змінні затрати;
- ціна одиниці товару.

Розглянемо як зміна кожного з цих складових впливає на величину прибутку від реалізації.

Ефект зниження постійних затрат. Якщо вдається знизити постійні затрати підприємства, скорочуючи накладні затрати або інтенсивніше експлуатуючи обладнання, знижується обсяг виробництва, при якому досягається рівень безбитковості. Як наслідок скоріше спрацьовує ефект прискореної зміни величини прибутку.

Отже, зниження постійних затрат – прямий і ефективний шлях, який дає змогу зменшити мінімальний безбитковий обсяг виробництва і підвищити прибутковість підприємства.

Ефект зниження змінних затрат. Зменшення величини змінних затрат на виготовлення одиниці виробу приводить до збільшення величини маржинального доходу, що одночасно впливає як на прибуток, так і на зсув точки безбитковості. Одночасно зменшуються збитки підприємства.

Отже ефект зниження змінних затрат проявляється у збільшенні величини прибутку та зниженні мінімального рівня безбитковості на підприємстві.

Ефект зміни цін. Зміна ціни виробів впливає на обсяг реалізації продукції підприємством. Однак прямої залежності між цими процесами немає. Взаємозв'язок між змінами ціни й обсягом реалізованої продукції визначає цінова еластичність попиту. Збільшення ціни виробу може вплинути на обсяг реалізованої продукції, і сукупний прибуток підприємства може зменшитись. І навпаки зменшення ціни може різко збільшити обсяг реалізації і сукупну величину отриманого прибутку [70].

Так як дія операційного важеля залежить від співвідношення постійних та змінних затрат, то його можна використовувати для управління структурою затрат підприємства і вибору оптимального співвідношення між постійними та змінними затратами, з метою максимізації прибутку від реалізації продукції.

На основі даних фінансової звітності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» проведемо операційний аналіз. Результати розрахунків наведені у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Поділ витрат на змінні та постійні для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2014	2015	2016	+ / -	%
Змінні витрати:					
1. Матеріальні витрати	39122	52065	71461	32339	82,66%
2. Змінна складова заробітної плати	528,6	940,2	1436,1	907,5	171,68%
3. Нарахування на зміну заробітну плату	203,1	348,3	543,3	340,2	167,50%
4. Витрати на збут	2360	3888	3185	825	34,96%
Всього	42213,7	57241,5	76625,4	34411,7	81,52%
Постійні витрати:					
5. Амортизація	4478	3890	10808	6330	141,36%
6. Адміністративні витрати	3121	3850	2865	-256	-8,20%
7. Постійна заробітна плата	1233,4	2193,8	3350,9	2117,5	171,68%
8. Нарахування на постійну заробітну плату	473,9	812,7	1267,7	793,8	167,50%
Всього	9306,3	10746,5	18291,6	8985,3	96,55%

Для більшої наочності структури витрат ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» наведемо їх в окремій таблиці (табл. 3.11).

На основі даних таблиці 3.10 та 3.11 можна зробити висновок, що у структурі операційних витрат підприємства значно переважають змінні витрати, що призводить до незначного ефекту операційного важеля.

Таблиця 3.11 – Структура операційних витрат ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2014	2015	2016	+ / -	%
Змінні витрати	81,94	84,19	80,73	-1,21	-1,4
Постійні витрати	18,06	15,81	19,27	1,21	6,69

На основі даних таблиць 3.9, 3.10 розрахуємо ряд показників для подальшого проведення операційного аналізу. Основні елементи операційного аналізу, їх розрахунки та значення наведені в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Основні елементи операційного аналізу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2014-2016 рр.

Показник	Порядок розрахунку	Рік		
		2014	2015	2016
Валова маржа, тис. грн.	Виручка від реалізації – змінні витрати	17061,30	17990,50	27819,60
Коефіцієнт валової маржі	Валова маржа / виручка від реалізації	0,29	0,24	0,27
Точка безбитковості, тис. грн.	Сума постійних витрат / Коефіцієнт валової маржі	32332,29	44939,31	68673,39
Запас фінансової міцності, тис. грн.	Виручка від реалізації – точка безбитковості	26942,71	30292,69	35771,61
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	Запас фінансової міцності / виручка від реалізації	0,45	0,40	0,34
Прибуток, тис. грн.	Запас фінансової міцності * Коефіцієнт валової маржі	7755	7244	9528
Сила впливу фінансового важелю	Валова маржа / Прибуток	2,20	2,48	2,92
Коефіцієнт операційного левериджу	Постійні витрати / Загальні операційні витрати	0,18	0,16	0,19

Виходячи із розрахованих аналітичних даних, можна зробити ряд висновків про фінансово-господарську діяльність ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Перш за все слід відмітити, що на підприємстві простежується постійне збільшення обсягу реалізації продукції та кількості реалізованої продукції. Змінні витрати у 2016 році в порівнянні із 2014 роком збільшилися

на 81,52 %, тоді як виручка від реалізації – на 76,21 %. У зв'язку з цим, можна говорити про збільшення змінних витрат на одиницю реалізованої продукції. Постійні витрати за досліджуваний період зросли майже удвічі – на 96,55 %, тобто їх частка у собівартості продукції зростає.

Сила впливу операційного важеля збільшилась за період з 2,20 до 2,92, що свідчить про більш значну зміну прибутку при зміні обсягу від реалізації на 1 %. Така ситуація є позитивною для підприємства. Коефіцієнт запасу фінансової міцності зменшився з 0,45 до 0,34, що говорить про те, що величина операційного ризику підприємства постійно збільшується.

Підсумовуючи вище сказане, слід відмітити, що в ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» простежується не тільки зменшення рентабельності діяльності, але й підвищився ризик втрати прибутку від операційної діяльності, що є негативною тенденцією для підприємства. Тому перед керівництвом підприємства постає важлива задача щодо зниження операційного ризику ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» та підвищення ефективності управління прибутком.

Як відомо, важливим фактором впливу на рівень операційного ризику та прибутку є співвідношення між постійними та змінними витратами на підприємстві. У підприємств з більшою питомою вагою постійних витрат операційний ризик є вищим, оскільки при несприятливій ринковій кон'юктурі такі підприємства несуть більші збитки. Іншими словами, при однакових темпах приросту обсягу реалізації продукції підприємство, що має меншу питому вагу постійних витрат, при інших рівних умовах, завжди буде у більшій мірі збільшувати суму свого операційного прибутку у порівнянні із підприємством з меншим значенням даного показника.

Ідеальними умовами для будь-якого підприємства є поєднання низьких постійних затрат із високим маржинальним доходом. На основі проведеного операційного аналізу, ми пропонуємо підприємству змінити структуру операційних витрат, а саме збільшити в структурі операційних витрат частку їх постійної складової, оскільки загальновідомо, що чим більший буде рівень

постійних затрат, тим більшою буде сила впливу операційного важеля. Тобто ціллю підприємства є зменшення рівня змінних витрат на одиницю продукції.

При управлінні змінними витратами основним орієнтиром повинно бути забезпечення їх постійної економії, так як між сумою даних витрат та обсягом виробництва та реалізації продукції існує пряма залежність. Забезпечення такої економії до досягнення підприємством точки безбитковості призводить до зростання суми маржинального прибутку, що дозволяє досягти її більш швидкими темпами. Після досягнення точки безбитковості сума економії змінних витрат буде забезпечувати прямий приріст валового операційного прибутку.

Таблиця 3.13 – Операційний аналіз для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за умови досягнення пропонованої структури витрат на 2012 рік

Показник	Результат розрахунку
Питома вага постійних витрат, %	25
Питома вага змінних витрат, %	75
Прогнозована сума чистого доходу, тис. грн.	145001,57
Прогнозований розмір собівартості, тис. грн.	133393,62
Прогнозована сума валового прибутку, тис. грн.	16658,51
Прогнозована сума постійних витрат, тис. грн.	33128,04
Прогнозована сума змінних витрат, тис. грн.	99384,12
Валова маржа, тис. грн.	45617,45
Коефіцієнт валової маржі	0,32
Точка безбитковості, тис. грн.	105302,21
Запас фінансової міцності, тис. грн.	39699,36
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,273786
Прибуток, тис. грн.	12489,41
Сила впливу операційного важеля	3,65
Коефіцієнт операційного левериджу	0,25

До основних резервів економії змінних витрат можна віднести: зниження чисельності працівників основного та допоміжного виробництв за рахунок забезпечення зростання ефективності їх праці; скорочення розміру запасів сировини, матеріалів, готової продукції у періоди несприятливої ринкової кон'юнктури; забезпечення вигідних для підприємства умов поставки сировини та матеріалів та інше.

Таким, чином ми пропонуємо збільшити частку постійних витрат в загальній сумі витрат до 25 %, шляхом введення режиму економії на змінних витратах. Запропоновані зміни повинні дещо покращити ситуацію, що сталася. Розрахунки щодо запропонованої структури операційних витрат ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» наведені у таблиці 3.13.

Таким чином, в результаті впровадження запропонованих змін, ми бачимо деяке покращення ситуації: збільшилася сума валової маржі ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», збільшився прибуток, коефіцієнт операційного левериджу і як наслідок сила впливу операційного важелю значно зросла – на 1,75.

Цілеспрямоване управління постійними та змінними витратами, оперативна зміна їх співвідношення при мінливих умовах господарювання дозволять ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» збільшити власний потенціал формування операційного прибутку, що забезпечить зростання його фінансової рентабельності.

3.3 Удосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

У ринкових умовах господарювання особливої важливості набуває об'єктивна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства. Для її визначення розроблено велику кількість методик поглибленого аналізу та експрес-аналізу, що базуються на використанні абсолютних і відносних показників. Такі методики дають змогу виявляти проблемні напрями у діяльності підприємства й досліджувати причини, які їх зумовили, але не дають можливості зробити обґрунтовані висновки про його рівень фінансової безпеки у цілому.

Аналіз літературних видань та практики вітчизняних підприємств щодо аналізу фінансової безпеки дає змогу стверджувати, що на сучасному етапі

відсутній достатньо ефективний метод оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. В той же час результати розробок нових методик зарубіжними дослідниками не можуть бути використані вітчизняними підприємствами, що обумовлюється неспроможністю розроблених моделей дати адекватну оцінку стану безпеки тих підприємств, які функціонують в умовах, що відрізняються від умов, для яких були визначені параметри моделей. Тому цілком закономірною є спрямованість сучасних вітчизняних досліджень в області аналізу фінансової безпеки на пошук нових підходів щодо оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, які б враховували особливості функціонування підприємств України.

Найбільш поширеною у використанні є інтегральна методика оцінки рівня фінансового стану підприємства, що передбачає синтезування фінансових індикаторів в комплексні конструкції. Таким чином, інтегральна методика базується на використанні коефіцієнтного методу, що являє собою розрахунок відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності.

Істотним недоліком коефіцієнтного методу є відсутність нормативних значень більшості використовуваних коефіцієнтів, а також та обставина, що зміни величин відносних коефіцієнтів у динаміці не можуть бути правильно інтерпретовані, оскільки і чисельник, і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюються у часі.

Інтегральна методика не враховує показники, які характеризують грошові потоки підприємства, тоді як врахування реальних надходжень і витрат грошових ресурсів має бути одним із важливих, а радше пріоритетним завданням аналізу рівня фінансової безпеки.

Отже, до основних недоліків існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки підприємства можна віднести наступні:

– не врахування вітчизняних умов господарювання, нормативних актів з питань оцінювання фінансового стану підприємствами різних галузей, а також діючих в Україні нормативних документів, що містять значну кількість

недоліків, можуть призвести до прийняття фінансовими менеджерами та представниками контролюючих органів помилкових управлінських рішень;

- застосування єдиних нормативних значень коефіцієнтів підприємствами всіх видів економічної діяльності;

- неможливість достовірного обчислення більшості рекомендованих до розрахунку показників за даними фінансової звітності підприємств;

- відсутність поглибленої класифікації рівнів фінансової безпеки, внаслідок чого підприємство, що має недостатню фінансову стійкість, може бути віднесено до підприємств із «задовільним» рівнем фінансової безпеки;

- важко визначити фактори, які вплинули на фінансову безпеку;

- в ході аналізу отримується недостатньо інформації про можливості розвитку підприємства;

- недостатня точність оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;

- ретроспективний характер оцінки, оскільки вона будується за даними «минулої» звітності та носить статичний характер.

Тобто під час використання зарубіжних методик оцінки рівня фінансової безпеки в Україні можна стикнутися із достатньо великою кількістю проблем, саме тому перед українськими науковцями стоїть завдання удосконалити методика та пристосувати їх до вітчизняних умов господарювання.

Розглянемо можливі напрямки удосконалення методик оцінки стану фінансової безпеки підприємства. З метою отримання адекватної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства доцільно порівнювати фінансові показники, що характеризують діяльність підприємства, не з нормативними значеннями, що розроблені для зарубіжних умов господарювання, а з:

- середніми значеннями аналогічних показників, розрахованими для сукупності підприємств кожної галузі, які виробляють основну частку її продукції;

- значеннями показників, рекомендованих у працях українських дослідників, які відповідають вимогам безпечного функціонування;

- показниками діяльності найкращих підприємств тощо.

При такому порівнянні визначається, чи перевершують значення відповідного показника по тому чи іншому підприємству середньо український рівень, чи вони нижчі за нього; оцінюється попадання значень тих чи інших показників у певні діапазони, які рекомендуються українськими аналітиками.

У зв'язку із вищесказаним, вважаємо за потрібне використовувати значення коефіцієнтів, що були розраховані по 60 підприємствах 6 різних видів економічної діяльності сфери матеріального виробництва України [59]. Даний захід дозволить зробити оцінку рівня фінансової безпеки більш точною, та такою, що відображає реальні умови функціонування українських підприємств сфери матеріального виробництва, до яких належить і ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс».

Окрім цього, вважаємо за необхідне удосконалити методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства сфери матеріального виробництва шляхом підбору такого переліку показників-складових інтегральної оцінки, які б якнайкраще характеризували ключові сфери його діяльності.

За основу для удосконалення візьмемо методика Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О., за якою було розраховано рівень фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» у другому розділі [44]. Для наочності запропонованих змін пропонуємо подати інформацію у вигляді таблиці (табл. 3.14).

На основі таблиці 3.14 можна зробити висновок, що у прогнозованій методиці комплексний показник управління (рентабельності) та комплексний показник ділової активності залишилися без зміни у порівнянні з методикою Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О.. Це пов'язано із значною важливістю зазначених показників у відображенні реального стану фінансової безпеки, оскільки дані показники характеризують ефективність діяльності будь-якого підприємства.

У групі показників платоспроможності показник маневреності власного капіталу був віднесений нами до групи показників фінансової стійкості та замінений у комплексному показнику платоспроможності на показник втрати платоспроможності. Така заміна пов'язана із тим, що даний

показники дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності виконувати суб'єктом підприємництва свої зобов'язання, у випадку настання певних негативних подій, тобто дає загальну характеристику його захисним фінансовим резервам. Що, на нашу думку, є дуже важливим в методиці оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 3.14 – Пропонована методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства в порівнянні з методикою Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О.

Методика Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О.	Пропонована методика
1. Комплексний показник оцінки управління: – рентабельність активів; – рентабельність власного капіталу; – загальна рентабельність продажів по валовому прибутку; – рентабельність продукції.	1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства: – рентабельність активів; – рентабельність власного капіталу; – загальна рентабельність продажів; – рентабельність продукції.
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості: – коефіцієнт поточної ліквідності; – коефіцієнт абсолютної ліквідності; – співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; – коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами; – коефіцієнт маневреності власного капіталу.	2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства: – коефіцієнт поточної ліквідності; – коефіцієнт абсолютної ліквідності; – співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; – коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами; – коефіцієнт втрати платоспроможності.
3. Комплексний показник ділової активності: – оборотність активів; – оборотність основних засобів; – оборотність оборотних активів; – оборотність грошових коштів; – оборотність власного капіталу.	3. Комплексний показник ділової активності: – оборотність активів; – оборотність основних засобів; – оборотність оборотних активів; – оборотність грошових коштів; – оборотність власного капіталу.
4. Комплексний показник ринкової стійкості: – коефіцієнт автономії; – коефіцієнт фінансового ризику; – коефіцієнт маневреності оборотних активів; – коефіцієнт мобільності активів; – індекс постійних активів.	4. Комплексний показник фінансової стійкості: – коефіцієнт автономії; – коефіцієнт фінансового ризику; – коефіцієнт маневреності власного капіталу; – коефіцієнт фінансової стійкості.
5. Комплексний показник інвестиційної привабливості: – коефіцієнт чистої виручки; – показник чистого прибутку на акцію.	5. Комплексний показник матеріального стану підприємства: – коефіцієнт зносу основних фондів; – коефіцієнт оновлення основних засобів; – фондвіддача основних засобів.

В комплексному показнику фінансової стійкості були видалені такі показники: коефіцієнт маневреності оборотних активів, коефіцієнт мобільності активів, індекс постійних активів. На нашу думку зазначені показники не є настільки важливим для відображення фінансової стійкості підприємства, оскільки коефіцієнт маневреності оборотних активів напряду пов'язаний із коефіцієнтом оборотності грошових коштів, а коефіцієнт мобільності активів пов'язаний із коефіцієнтом оборотності оборотних активів. Одним із основних принципів побудови ефективної методики оцінки рівня фінансової безпеки є такий: «...окремі показники, відібрані до включення в інтегральну оцінку, не мають дублювати один одно, бо це дублювання не тільки утруднює економічне обґрунтування отриманих результатів, а й може викривити їх...». Окрім того, дані показники було б більш доцільно віднести до показників оцінки ділової активності підприємства.

Що стосується комплексного показника інвестиційної привабливості, то, на нашу думку, дана група показників не має суттєвого значення для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Коефіцієнт чистої виручки відображає, яку частину має чистий дохід у валовому доході, що не несе жодної інформації для потенційних інвесторів, оскільки різницю між валовим доходом і чистим доходам складають податкові платежі (ПДВ, мито, акциз тощо). Таким чином, даний показник може надати інформацію лише про рівень непрямого оподаткування в країні. Для потенціального інвестора більш вагомими є показники рентабельності, що вже були враховані в запропонованій методиці. Що стосується показника чистого прибутку на акцію, то в нашій країні він втрачає своє інформативне значення. Це пов'язано із тим, що на сьогоднішній день занадто мало українських суб'єктів підприємництва приділяють належну увагу своїм акціонерам і більшість підприємств не здійснюють виплату дивідендів взагалі. Тому використання даного показника у методиці оцінки рівня фінансової безпеки недоцільне.

Таблиця 3.15 – Результати розрахунків складових методики оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за реальними даними та з урахуванням запропонованих змін

Показник	Результат розрахунків	
	за даними фінансової звітності за 2016 рік	за даними, отриманими в результаті оптимізації структури капіталу
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:		
– рентабельність активів;	0,149	0,156
– рентабельність власного капіталу;	0,315	0,315
– загальна рентабельність продажів;	0,101	0,101
– рентабельність продукції.	0,126	0,126
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:		
– коефіцієнт поточної ліквідності;	1,045	1,125
– коефіцієнт абсолютної ліквідності;	0,237	0,256
– співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості;	1,325	1,228
– коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;	0,030	0,056
– коефіцієнт втрати платоспроможності.	1,040	1,040
3. Комплексний показник ділової активності:		
– оборотність активів;	1,478	1,552
– оборотність основних засобів;	4,320	4,543
– оборотність оборотних активів;	2,513	2,631
– оборотність грошових коштів;	21,531	22,561
– оборотність власного капіталу.	3,127	3,127
4. Комплексний показник фінансової стійкості:		
– коефіцієнт автономії;	0,461	0,500
– коефіцієнт фінансового ризику;	1,171	1,000
– коефіцієнт маневреності власного капіталу;	0,603	0,596
– коефіцієнт фінансової стійкості.	0,854	1,000
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:		
– коефіцієнт зносу основних фондів;	0,445	0,445
– коефіцієнт оновлення основних засобів;	0,383	0,383
– фондодіддача основних засобів.	2,160	4,543

Замість комплексного показника інвестиційної привабливості пропонуємо використовувати комплексний показник майнового стану підприємства. Оскільки досліджуване підприємство відноситься до підприємств сфери матеріального виробництва, то стан основних засобів набуває дуже важливого значення. Одним із найбільш проблемних показників оцінки майнового стану в Україні є коефіцієнт зносу основних

засобів. Саме тому, він має дуже важливе значення для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Окрім цього, необхідним є включення у методичку коефіцієнту оновлення основних засобів, що характеризує політику управління майновим станом підприємства. Для того, щоб конкретизувати зазначені показники необхідно застосувати коефіцієнт фондівіддачі основних засобів, оскільки ефективність їх використання необхідно оцінити та проаналізувати при аналізі стану фінансової безпеки суб'єкту підприємництва. На нашу думку, запропонована методика зможе надати більш точну та глибоку оцінку стану фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 3.16 – Склад комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства та нормативні значення його складових

Назва коефіцієнта	Поправочний коефіцієнт		
	0	0,5	1
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:			
– рентабельність активів;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– рентабельність власного капіталу;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– загальна рентабельність продажів;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– рентабельність продукції.	<0,00	0,00-0,05	>0,05
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:			
– коефіцієнт поточної ліквідності;	<0,60	0,60-0,80	>0,80
– коефіцієнт абсолютної ліквідності;	<0,20	0,20-0,25	>0,25
– співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості;	<1,00	1,00-1,20	>1,20
– коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;	<0	0-0,10	>0,10
– коефіцієнт втрати платоспроможності.	<0,85	0,85-1,00	>1,00
3. Комплексний показник ділової активності:			
– оборотність активів;	<0,50	0,50-0,90	>0,90
– оборотність основних засобів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність оборотних активів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність грошових коштів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність власного капіталу.	<1,00	1,00-2,00	>2,00
4. Комплексний показник фінансової стійкості:			
– коефіцієнт автономії;	<0,30	0,30-0,50	>0,50
– коефіцієнт фінансового ризику;	>1,10	0,90-1,10	<0,90
– коефіцієнт маневреності власного капіталу;	<0,00	0,00-0,10	>0,10
– коефіцієнт фінансової стійкості.	<0,80	0,80-1,00	>1,00
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:			
– коефіцієнт зносу основних фондів;	>0,60	0,40-0,60	<0,40
– коефіцієнт оновлення основних засобів;	<0,01	0,01-0,10	>0,10
– фондівіддача основних засобів.	<1,00	1,00-2,00	>2,00

З метою перевірки на практиці запропонованої методики та перевірки впливу запропонованих заходів щодо покращення рівня фінансової безпеки, вважаємо за потрібне розрахувати інтегральний показник стану фінансової безпеки на основі звітності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2016 рік та на основі даних про власний та позиковий капітал, що відображають оптимальну структуру капіталу для даного підприємства. Дані розрахунків наведені у таблиці 3.15.

Для розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» необхідно зазначити нормативні значення коефіцієнтів-складових запропонованої методики оцінки (табл. 3.16).

На основі отриманих даних у таблиці 3.16 розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та зведемо їх в один інтегральний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства. Результати розрахунків наведені у таблиці 3.17.

Таблиця 3.17 - Значення комплексних показників – складових інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс»

Складова фінансової безпеки	Результат розрахунків	
	до змін	після змін
Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності	0,800	0,900
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000
Комплексний показник фінансової стійкості	0,500	0,875
Комплексний показник матеріального стану підприємства:	0,833	0,833
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,133	4,608

Отже, на основі проведених розрахунків можна зробити висновки, що виконання заходів, запропонованих щодо оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», призведе до покращення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства. Особливий вплив зміна структури капіталу з існуючої на 50 % власний капітал, 50 % позиковий здійснить на показники фінансової стійкості: збільшиться коефіцієнт фінансової

автономії, зменшиться коефіцієнт фінансового ризику, зросте коефіцієнт фінансової стійкості. Запропоновані зміни стануть запорукою довгострокової платоспроможності як для самого підприємства так і для його контрагентів. Що стосується того рівня фінансової безпеки, яким характеризується ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», то його можна назвати «впевненим». Для зазначеного рівня фінансової безпеки характерним є оптимальне значення усіх коефіцієнтів, що характеризують рівень фінансової безпеки підприємства.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі розглянуті основні напрямки підвищення рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». З огляду на отримані результати фінансового аналізу та аналізу стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», було проведено оптимізацію структури капіталу. Для більшої обґрунтованості та наукової значимості отриманих результатів розрахунки оптимальної структури капіталу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» були проведені за трьома методами. В результаті оптимізації оптимальною структурою капіталу для досліджуваного підприємства було визначено наступну структуру: 50 % власного капіталу, 50 % позикового. За такої структури ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» зможе збільшити чисту рентабельність власного капіталу з 16,03 % до 16,33 % та збільшити середньозважену вартість капіталу з 23,58 % до 24,04 %.

З метою визначення причин зменшення рентабельності було проведено факторний аналіз, який показав, що зменшення валового прибутку відбулося за рахунок збільшення собівартості продукції. Методом управління витратами ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» було обрано управління ефектом операційного левериджу. В результаті розрахунків було визначено, що змінні витрати займають більшу питому вагу, що сприяє зменшенню сили впливу операційного левериджу. З метою підвищення зазначеного впливу було запропоновано зменшити змінні витрати на одиницю продукції до 75 %, що призведе до зростання ефекту операційного левериджу майже у 1,5 разів.

Крім того, було здійснено аналіз методик оцінки рівня фінансової безпеки підприємств та проаналізовано їх недоліки. За основу для удосконалення було обрано методику Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О. Пропонована методика також складається із п'яти комплексних показників. З метою адаптації методики для підприємств сфери матеріального виробництва склад даних показників був дещо змінений.

З метою перевірки на практиці запропонованої методики та перевірки впливу запропонованих заходів щодо покращення рівня фінансової безпеки, було розраховано інтегральний показник стану фінансової безпеки на основі звітності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2011 рік та на основі даних про власний та позиковий капітал, що відображають оптимальну структуру капіталу для даного підприємства. З метою отримання більш точної оцінки рівня фінансової безпеки було запропоновано використання поправочних коефіцієнтів. В результаті розрахунків було визначено, що рівень фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» може бути визначений як «впевнений», оскільки інтегральний показник склав 4,133. Після врахування запропонованих змін інтегральний показник фінансового стану збільшився до 4,608. Тобто виконання заходів, запропонованих щодо оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», призведе до покращення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства

ВИСНОВКИ

Отже, управління фінансовою безпекою підприємств є досить актуальним питанням. Поступовий перехід економіки України на ринкові відносини водночас, по-перше, суттєво ускладнює умови господарювання і, по-друге, сприяє зростанню конкуренції між господарюючими суб'єктами, що може погіршувати їхній фінансовий стан і більш того – призводити до банкрутства. Тому на порядок денний постає проблема забезпечення в ринкових умовах фінансової безпеки вітчизняних підприємств шляхом запровадження відповідного механізму управління. Вивчення проблеми засвідчує, що на цей процес суттєво впливає забезпечення фінансової безпеки на рівні національної економіки.

Поняття «фінансова безпека підприємства» слід розуміти як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки. Система фінансової безпеки підприємства – це комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Створення системи безпеки підприємства та організація її успішного функціонування повинні ґрунтуватись на методологічних основах наукової теорії безпеки. При створенні системи безпеки необхідно визначити цілі її створення, функції, які будуть на неї покладені, завдання, які повинні бути виконані. Система фінансової безпеки повинна складатися із наступних

елементів: суб'єктів, об'єктів, стратегії та механізму, який передбачає використання трьох підсистем: фінансової діагностики, контролю та оцінки результатів та системи важелів та методів забезпечення фінансової безпеки.

Впровадження комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємств, що дозволяє прогнозувати загрози фінансової безпеки та оперативно регулювати обсяги і структуру витрат на забезпечення фінансової безпеки, дозволить якісно впливати на загальний фінансовий стан конкретного суб'єкта господарської діяльності, що, в остаточному підсумку, самим позитивним чином відбивається на оздоровленні економіки в цілому.

Одним із головних чинників організації фінансової безпеки підприємства є організація її управління. Управління фінансовою безпекою підприємства являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансових інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Процес управління фінансовою безпекою підприємств базується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства являє собою сукупність основних елементів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень по забезпеченню захисту його фінансових інтересів від різних загроз. Ефективний механізм управління фінансовою безпекою підприємства дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі та завдання, що перед ним стоять, сприяє результативному захисту його фінансових інтересів від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

Перед проведенням аналізу стану фінансової безпеки підприємства, було досліджено фінансовий стан ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Проведений аналіз показав, що майновий стан підприємства є задовільним: коефіцієнт зносу не перевищує нормативне значення, коефіцієнт реальної вартості майна постійно зростає, а оновлення основних засобів за 2016 рік склало близько 40 % вартості основних фондів підприємства.

Проведений аналіз відносних показників ліквідності показав, що всі коефіцієнти перевищують нормативи, тобто підприємство є ліквідним. А ось

ліквідність балансу є недостатньою, що свідчить про проблеми з поточними розрахунками.

Показники фінансової стійкості та платоспроможності знаходяться не на дуже високому рівні. Коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансування та коефіцієнт фінансової стійкості не відповідають нормативам. Але для них та для коефіцієнту маневреності власного капіталу характерна позитивна тенденція. Дослідження типу фінансової стійкості ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» говорить про те, що тип фінансової стійкості у 2014-2015 рр. був критичним і лише у 2016 році він досяг нормального рівня. Така ситуація свідчить про недостатність власних оборотних коштів для фінансування величини запасів і витрат.

Показники ділової активності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» знаходяться у нормі. Але для дебіторської та кредиторської заборгованості, капіталу і матеріальних запасів характерним є уповільнення їх оборотності. Дослідження показників рентабельності показало, що його рентабельність знаходиться на високому рівні, але за досліджуваній період для всіх показників характерним є зменшення. За результатами проведеного фінансового аналізу. можна зробити висновок, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» має добрий фінансовий стан, оскільки досліджувані показники знаходяться в діапазоні значень, що є нормальними для виробничих підприємств.

Окрім того, було проаналізовано стан фінансової безпеки досліджуваного підприємства. Для дослідження стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» була використана методика Пластуна О. Л., що є оптимальною для проведення експрес-аналізу стану фінансової безпеки та розширена методика Кракос Ю. Б. і Разгон Р. О.. Обидві методики ґрунтовані на інтегральному методі. На основі отриманих даних можна сказати, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» характеризується «добрим» станом фінансової безпеки.

Не дивлячись на те, що ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» має високий рівень фінансової безпеки, підприємству необхідно приділяти більше уваги

безпеці підприємства в цілому та фінансовій безпеці зокрема. Особливу увагу необхідно приділити питанню оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», оскільки коефіцієнт фінансування перевищує нормативні значення. Окрім того, необхідно приділити увагу більш детальному плануванню витрат підприємства у довгостроковій перспективі, зменшенню незапланованих витрат. Запропоновані заходи призведуть до покращення фінансового стану ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», збільшення його прибутковості та покращення рівня його фінансової безпеки.

З огляду на отримані результати фінансового аналізу та аналізу стану фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», було проведено оптимізацію структури капіталу. Для більшої обґрунтованості та наукової значимості отриманих результатів розрахунки оптимальної структури капіталу для ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» були проведені за усіма трьома зазначеними методами. В результаті оптимізації оптимальною структурою капіталу для досліджуваного підприємства було визначено наступну структуру: 50 % власного капіталу, 50 % позикового. За такої структури ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» зможе збільшити чисту рентабельність власного капіталу з 16,03 % до 16,33 % та збільшити середньозважену вартість капіталу з 23,58 % до 24,04 %. Не дивлячись на те, що більш висока вартість капіталу є негативним фактором для підприємства, така структура дозволить зменшити рівень фінансового ризику підприємства та рівень залежності підприємства від позикових ресурсів.

З метою визначення причин зменшення рентабельності було проведено факторний аналіз, який показав, що зменшення валового прибутку відбулося за рахунок збільшення собівартості продукції. Методом управління витратами ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» було обрано управління ефектом операційного левериджу. В результаті розрахунків було визначено, що змінні витрати займають більшу питому вагу, що сприяє зменшенню сили впливу операційного левериджу. З метою підвищення зазначеного впливу було запропоновано зменшити змінні витрати на одиницю продукції до 75 %, що призведе до зростання ефекту операційного левериджу майже у 1,5 разів.

На основі аналізу методик оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, можна зробити висновок, що не існує «ідеальної» методики. У зв'язку з цим, було проаналізовано всі недоліки методик з метою їх покращення. За основу для удосконалення було обрано методику Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О. Пропонована методика також складається із п'яти комплексних показників. З метою адаптації методики для підприємств сфери матеріального виробництва склад даних показників був дещо змінений. Замість комплексного показника інвестиційної привабливості пропонуємо використовувати комплексний показник майнового стану підприємства. Комплексний показник майнового стану повинен включати коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт фондівіддачі. На нашу думку, запропонована методика зможе надати більш точну та глибоку оцінку стану фінансової безпеки підприємства.

З метою перевірки на практиці запропонованої методики та перевірки впливу запропонованих заходів щодо покращення рівня фінансової безпеки, було розраховано інтегральний показник стану фінансової безпеки на основі звітності ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за 2016 рік та на основі даних про власний та позиковий капітал, що відображають оптимальну структуру капіталу для даного підприємства. З метою отримання більш точної оцінки рівня фінансової безпеки було запропоновано використання поправочних коефіцієнтів. В результаті розрахунків було визначено, що рівень фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» може бути визначений як «впевнений», оскільки інтегральний показник склав 4,133. Після врахування запропонованих змін інтегральний показник фінансового стану збільшився до 4,608. Тобто виконання заходів, запропонованих щодо оптимізації структури капіталу ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс», призведе до покращення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства: збільшиться коефіцієнт фінансової автономії, зменшиться коефіцієнт фінансового ризику, зросте коефіцієнт фінансової стійкості. Запропоновані зміни стануть запорукою довгострокової платоспроможності як для самого підприємства так і для його контрагентів.

Отже, з метою покращення рівня фінансової безпеки ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» була запропонована оптимізація структури капіталу підприємства та методи управління витратами підприємства, що спрямовані на збільшення сили впливу операційного важеля. Було удосконалено методіку оцінки рівня фінансової безпеки підприємств сфери матеріального виробництва. Всі наведені пропозиції та удосконалення мають важливе практичне значення та можуть бути використані для покращення ефективності управління фінансовою безпекою ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва, О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки [Текст] / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98-103.
2. Ареф'єва, Е. В. Безопасность предприятия [Текст] / Е. В. Ареф'єва // Финансовый директор. – 2003. – № 2. – С. 16-19.
3. Балабанов, И. Т. Основы финансового менеджмента [Текст] : Учебное пособие: Навчальне видання / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 168 с.
4. Барановський, О. І. Фінансова безпека держави [Текст] / О. І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – № 11. – С.19–34.
5. Барановський, О. І. Фінансова безпека [Текст] : монографія / О. І. Барановський ; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
6. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : Монографія. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2004. – 759 с.
7. Барановський, О. І. Основы фінансової безпеки [Текст] / О. І. Барановський // Финансовые услуги. – 1998. – № 1. – С.16–19.
8. Бень, Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства [Текст] / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53-61.
9. Бендиков, М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия [Текст] / М. А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2. – С. 17-30.
10. Білик, М. Д. Удосконалення методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства [Текст] / М. Д. Білик // Економіст (укр.). – 2001. – № 11. – С.40–43.
11. Бланк, И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия

[Текст] : монографія / И. А. Бланк. – К.: Ника–Центр, Эльга, 2006. – 776 с.

12. Бородіна, О. О. Оцінка економічної безпеки підприємства [Текст] / О. О. Бородіна // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць: В 3 т. Т. 1. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – Вип. 183. – С. 33-41.
13. Варналій, З. С. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України [Текст] / З. С. Варналій // Економіка і управління. – 2001. – №1. – С. 18-29.
14. Васильчак, С. В. Управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / С. В. Васильчак, Н. В. Процикевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 149-153.
15. Войнаренко, М. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників [Текст] / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
16. Воронцов, С. Б. Экономическая безопасность и пути ее обеспечения в Украине [Текст] / С. Б. Воронцов // Финансовая тема (рус.). – 1999. – № 10. – С.3–8.
17. Головатый, Н. Экономическая безопасность предпринимательской деятельности [Текст] / Н. Головатый, Т. Гладченко // Персонал. – 2000. – № 1. – С. 13-39.
18. Гомілко, Л. П. Оцінка фінансової безпеки підприємства [Текст] / Л. П. Гомілко, Т. Ф. Косянчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 4. – Т. 2. – С. 46-49.
19. Горячева, К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] / К. С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 43-49.
20. Горячева, К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства [Текст] / К. С. Горячева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 10. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД,

УАБС, 2004. – С. 288-295.

21. Горячева, К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки [Текст] / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – №8. – С. 65–67.
22. Горячева, К. С. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] / К. С. Горячева // Менеджер. – 2004. – № 2 (28). – С. 96-103.
23. Гринюк, Н. А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [Текст] / Н. А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 8. – С. 35-40.
24. Грунин, О. А. Экономическая безопасность организации.[Текст] / О. А. Грунин, С. О. Грунин – СПб.: Питер, 2002. – С. 37-38.
25. Гукова, А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности [Текст] / А. В. Гукова, И. Д. Аникина// Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98–102.
26. Донець, Л. І. Економічна безпека підприємства [Текст] : Навч. пос. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
27. Драга, А. А. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности [Текст] : Практическое пособие / А. А. Драга. – М. : МГТУ им. Н.Э.Баумана, 1998. – 304 с.
28. Дронов, Р. Подходы к обеспечению экономической безопасности [Текст] / Р. Дронов // Экономист. – 2001. – № 2. – С. 42-46.
29. Євдокімов, Ф. І. Оцінка економічної безпеки підприємства та її планування [Текст] / Ф. І. Євдокімов, Н. В. Федорова // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2001. – № 4 (4.2). – С. 108-110.
30. Єрмошенко, М. М. Шляхи взаємного впливу фінансової безпеки держави і підприємства [Текст] / М. М. Єрмошенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.): Збірник: Наукове видання. – Суми : УАБС НБУ, 2004. – 132 с.

31. Єрмошенко, М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] : Предпринт наукової доповіді / За наук. ред. д. е. н., проф. М. М. Єрмошенка – К. : Національна академія управління, 2005. – 78 с.
32. Загорельская, Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления [Текст] / Т. Ю. Загорельская // Наук. Праці ДНТУ. Вип. 103-4. – Донецьк : ДонНТУ. – 2006. – С. 215-218.
33. Захаров, О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності [Текст]: Навч. посіб. / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. – К., 2008. – 257 с.
34. Іванюта, Т. М. Економічна безпека підприємства [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
35. Ильяшенко, С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке [Текст] / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки (укр.). – 2003. – № 3. – С. 11–20.
36. Кириченко, О. А. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці [Текст] / О. А. Кириченко, Ю. Г. Кім // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 43-57.
37. Кім, Ю. Г. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / Ю. Г. Кім // Безпека у ХХІ столітті. – Львів, 2010. – С. 73-80.
38. Клейнер, Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность [Текст] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – М. : Экономика, 1997. – 288 с.
39. Ковальов, Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / Д. Ковальов, І. Плетнікова // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 35-40.
40. Кожанова, Є. П. Факторний аналіз прибутку [Текст] / Є. П. Кожанова, О. П. Коюда // Фінанси України. – 1999. – № 4. – С. 33-40.

41. Коженювскі, Л. Управління безпекою [Текст] / Л. Коженювскі // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1 (31). – С. 147.
42. Концепція фінансової безпеки України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : www.ufin.com.ua/konsercia/008.doc. – 22.04.2012. – Назва з екрану.
43. Копилов, В. А. Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави [Текст] / В. А. Копилов, Т. І. Єфименко // Стратегічна панорама, 2007. – № 3. – С. 38-45.
44. Кракос, Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств [Текст] / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1. – С. 86-96.
45. Кузенко, Т. Б. Класифікація методів оцінки економічної безпеки підприємства [Текст] / Т. Б. Кузенко // Економіка і управління. – 2003. – №4. – с. 72-79.
46. Кузенко, Т. Б. Концептуальні підходи до планування економічної безпеки підприємства [Текст] / Націоналізація і приватизація в Україні: минуле, теперішнє, майбутнє / Т. Б. Кузенко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія економічна. – Вип. № 605. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2003. – С. 51-60.
47. Кузенко, Т. Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект [Текст] / Т. Б. Кузенко, Н. В. Сабліна, О. Ю. Литовченко // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2010. – № 29. – С. 119-123.
48. Кульпінський, С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [Текст] / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – № 5. – С. 34-38.
49. Куцик, В. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення [Текст] / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250-255.

50. Лавров, Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] / Ю. В. Лавров // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 127-130.
51. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: Затв. наказом Агентства з питань банкрутства підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97>. – 15.05.2012. – Назва з екрану.
52. Москаленко, В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства [Текст] / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №6. – С. 180–192.
53. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» від 17 січня 2001 р. № 10 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_451800-01. – 12.05.2012. – Назва з екрану.
54. Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України «Про затвердження Положень про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» від 26.01.2001 № 49/121 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>. – 05.05.2012. – Назва з екрану.
55. Новосядло, Е. В. Система управління фінансовою безпекою фірми [Текст] / Е. В. Новосядло // Свое дело и карьера. – 2006. – №

14(от 28 мая 2006). – С. 14-16.

56. Петренко, Ю. М. Проблеми розвитку механізму управління фінансовою безпекою підприємств [Текст] / Ю. М. Петренко, О. М. Ващенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12-13 листопада 2009 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – Т. 2. – С. 49-51.
57. Пластун, О. Л. Державне регулювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [Текст] / О. Л. Пластун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Збірник наукових праць. Т. 21. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 309-313.
58. Пластун, О. Л. Ключові напрямки розвитку системи безпеки суб'єктів підприємництва [Текст] / О. Л. Пластун // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 4. – С. 206-214.
59. Пластун, О. Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва [Текст] : дис. канд. економ. Наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О. Л. Пластун ; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми : [Б. В.], 2007. – 250 с.
60. Пластун, О. Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [Текст] / О. Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2007. – № 1. – С. 100-107.
61. Пластун, О. Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкрутства [Текст] / О. Л. Пластун // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2 (21). – С. 57-60.
62. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0537-10>. –

28.04.2012. – Назва з екрану.

63. Пластун, О. Л. Якісні методи діагностики в системі фінансової безпеки суб'єктів підприємства [Текст] / О. Л. Пластун // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1 (22). – С. 40-44.
64. Пройда-Носик, Н. Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства [Текст] / Н. Н. Пройда-Носик // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіки. – 2011. – Спецвипуск 33. Частина 3. – С. 158-163.
65. Сосник, А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства [Текст] : Учебное пособие / А. С. Сосник. – К. : Издательство Европейского университета, 2002. – 504 с.
66. Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0311-07>. – 30.04.2012. – Назва з екрану.
67. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці НПАОП 0.00-4.12-05 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>. – 15.05.2012. – Назва з екрану.
68. Типове положення про службу охорони праці НПАОП 0.00-4.35-04 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04>. – 10.05.2012. – Назва з екрану.
69. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
70. Чалдаева, Л. А. О понятии экономической безопасности компании / Л. А. Чалдаева, А. А. Килячков // Финансы и кредит. – 2001. – № 3. – С.

40-44.

71. Чорнодід, І. С. Економічна безпека як категорія економічної теорії [Текст] / І. С. Чорнодід // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11. – С. 13-21.
72. Шлемко, В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [Текст] : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
73. Шлыков, В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия [Текст] / В. В. Шлыков. – СПб. : СПбГТУ, 1999. – 138 с.

ДОДАТКИ

Додаток А
SUMMARY

Guli M. Company's financial security management. - Qualification master's work. Sumy State University, Sumy, 2018

The article investigates the essence of company's financial security, the system of company's financial security and its management methods. Considerable attention was paid to the methodology of assessing the company's financial security and the possibilities for its improvement. The main purpose of this study is to develop a recommendation to increase the company's financial security.

Key words: financial security, financial security system, solvency, methods of financial security assessment.

АНОТАЦІЯ

Гулий М. Управління фінансовою безпекою підприємства. – Кваліфікаційна магістерська робота. Сумський державний університет, Суми, 2018 р.

У роботі досліджено сутність фінансової безпеки підприємства, системи фінансової безпеки підприємства та методів управління нею. Значна увага була приділена методиці оцінки фінансової безпеки підприємств та можливостям її удосконалення. Основною метою цього дослідження є розробка рекомендації щодо підвищення фінансової безпеки підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека, система фінансової безпеки, платоспроможність, методика оцінки фінансової безпеки.

Додаток Б
Баланс ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс»

Таблиця Б.1 – Баланс ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2013-2016 рр.

Актив	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
I. Необоротні активи					
залишкова вартість	10	31	61	179	140
первісна вартість	11	36	69	215	215
накопичена амортизація	12	5	8	36	75
Незавершені капітальні інвестиції	20			1920	7570
Основні засоби					
залишкова вартість	30	22702	19779	18292	30059
первісна вартість	31	27771	29288	31686	54153
знос	32	5069	9509	13394	24094
Довгострокові біологічні активи					
справедлива (залишкова) вартість	35				
первісна вартість	36				
накопичена амортизація	37				
Довгострокові фінансові інвестиції					
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	40				
інші фінансові інвестиції	45				
Довгострокова дебіторська заборгованість	50				
Відстрочені податкові активи	60				
Інші необоротні активи	70				
Усього за розділом I	80	22733	19840	20391	37769
II. Оборотні активи					
Виробничі запаси	100	5987	10083	20938	21108
Поточні біологічні активи	110				
Незавершене виробництво	120				
Готова продукція	130	1112	1722	511	493
Векселі одержані	150				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:					
чиста реалізаційна вартість	160	2424	1413	2591	7959

Продовження таблиці Б. 1

Актив	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
первісна вартість	161	2424	1413	2591	7959
резерв сумнівних боргів	162				
Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
з БЮджетом	170	2908	2436	3867	7293
за виданими авансами	180	1283	2083	1715	3808
з нарахованих доходів	190				
із внутрішніх розрахунків	200				
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	17	1		
Поточні фінансові інвестиції	220				
Грошові кошти та їх еквіваленти:					
в національній валюті	230	338	477	701	973
у т. ч. в касі	231				
в іноземній валюті	240	2237	4084	3385	4643
Інші оборотні активи	250	65	5	736	41
Усього за розділом II	260	16378	22304	35859	47267
III. Витрати майбутніх періодів	270	4	6	5	5
Баланс	280	39115	42150	56255	85041
Пасив	Код рядка	2013	2014	2015	2016
I. Власний капітал					
Статутний капітал	300	1251	2451	3201	4201
Пайовий капітал	310				
Додатковий вкладений капітал	320				
Інший додатковий капітал	330				
Резервний капітал	340				
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	5397	15078	24443	34964
Неоплачений капітал	360				
Вилучений капітал	370				
Усього за розділом I	380	6648	17529	27644	39165
II. Забезпечення таких виплат і платежів					
Забезпечення виплат персоналу	400				
Інші забезпечення	410				
Сума страхових резервів	415				
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416				
Залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї	417				

Продовження таблиці Б. 1

Актив	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
Залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї	418				
Цільове фінансування	420				
Усього за розділом II	430				
III. Довгострокові зобов'язання					
Довгострокові кредити банків	440	15711	11693	7074	22218
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450				
Відстрочені податкові зобов'язання	460				
Інші довгострокові зобов'язання	470				
Усього за розділом III	480	15711	11693	7074	22218
IV. Поточні зобов'язання					
Короткострокові кредити банків	500	8497	4546	8819	11633
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510				
Векселі видані	520				
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	8012	8116	12344	10549
Поточні зобов'язання за розрахунками					
з одержаних авансів	540	57	31	49	524
з БЮджетом	550	49	38	34	56
з позаБЮджетних платежів	560				
зі страхування	570	35	48	72	166
з оплати праці	580	86	108	199	338
з учасниками	590				
із внутрішніх розрахунків	600				
Інші поточні зобов'язання	610	20	41	20	392
Усього за розділом IV	620	16756	12928	21537	23658
V. Доходи майбутніх періодів	630				
Баланс	640	39115	42150	56255	85041

Додаток В

Звіт про фінансові результати ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс»

Таблиця В.1 – Звіт про фінансові результати ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за період 2013-2016 рр.

Стаття	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	65801	67940	84722	117386
Податок на додану вартість	15	7428	8652	9363	12941
Акцизний збір	20				
	25				
Інші вирахування з доходу	30	143	13	127	
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35	58230	59275	75232	104445
Собівартість реалізованої продукції (товарів, роботи, послуг)	40	42774	37525	56385	86726
Валовий прибуток	50	15456	21750	18847	17719
збиток	55				
Інші операційні доходи	60	25178	5575	15917	22774
Адміністративні витрати	70	2795	3121	3850	2865
Витрати на збут	80	3685	2360	3888	3185
Інші операційні витрати	90	32756	9797	14698	16601
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	100	1398	12047	12328	17842
збиток	105				
Доход від участі в капіталі	110				
Інші фінансові доходи	120			1234	11
Інші доходи	130	42	224	184	11
Фінансові витрати	140		12	1473	2543
Витрати від участі в капіталі	150				
Інші витрати	160	86	870	146	900
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: прибуток	170	1354	11389	12127	14421
збиток	175				
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	1653	1714	2762	3916
Фінансові результати від звичайної діяльності: прибуток	190		9675	9365	9365

Продовження таблиці В. 1

Стаття	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
збиток	195	299			
Надзвичайні доходи	200		6		16
витрати	205				
Податки з надзвичайного прибутку	210				
Чистий прибуток	220		9681	9365	10521
збиток	225	299			

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	Код рядка	Рік			
		2013	2014	2015	2016
Матеріальні затрати	230	37707	39122	52065	71461
Витрати на оплату праці	240	2475	1762	3134	4787
Відрахування на соціальні заходи	250	911	677	1161	1811
Амортизація	260	2450	4478	3890	10808
Інші операційні витрати	270	40044	6764	18571	3909
Разом	280	83587	52803	78821	92776

Додаток Г

Схема управління фінансовою безпекою підприємства

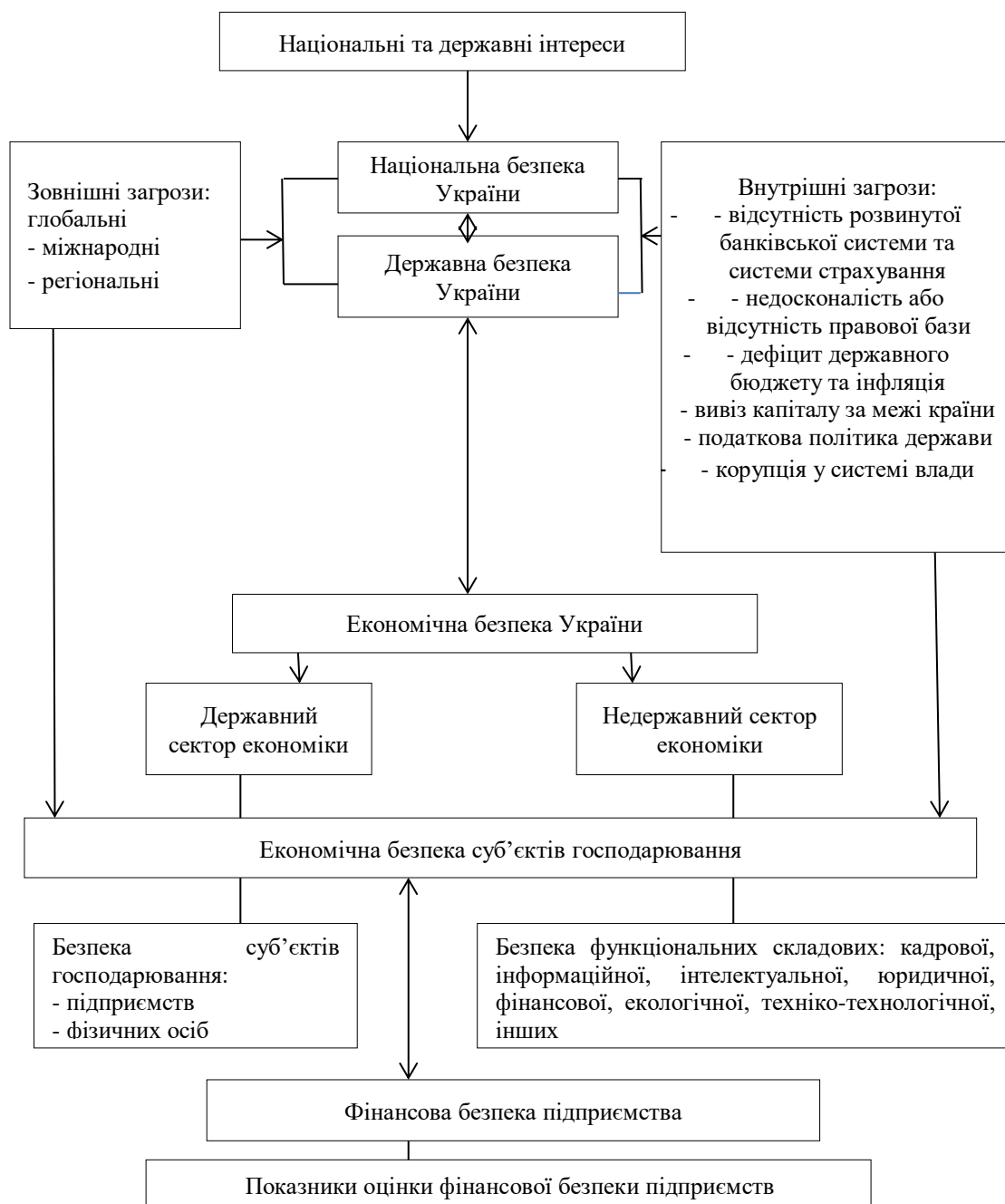

Рисунок Г.1 – Місце фінансової безпеки суб'єктів господарювання в системі загальної безпеки

Додаток Г

Схема управління фінансовою безпекою підприємства

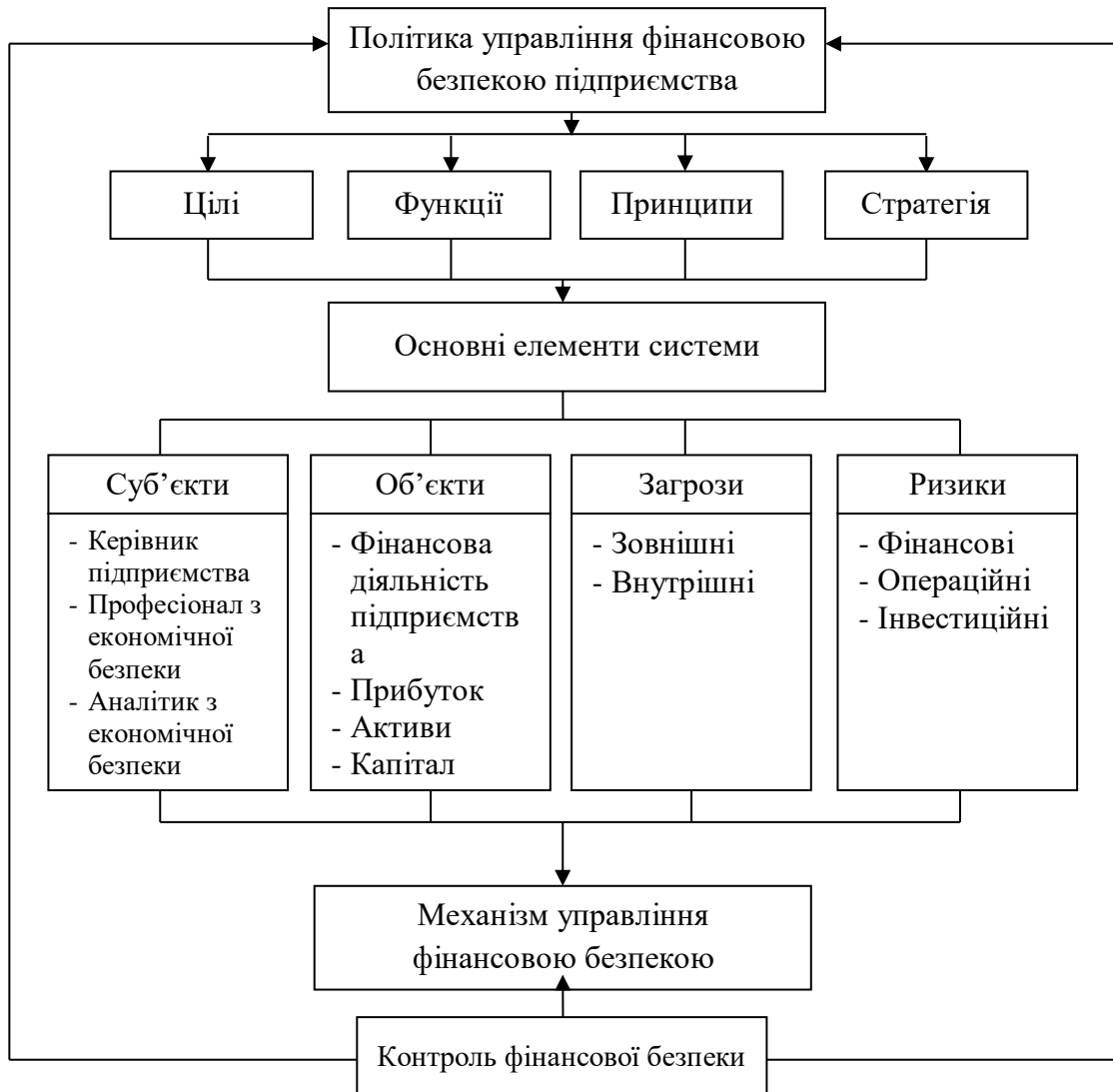

Рисунок Г.1 – Управління фінансовою безпекою підприємств [11]

Додаток Д

Системи аналізу фінансової безпеки підприємства

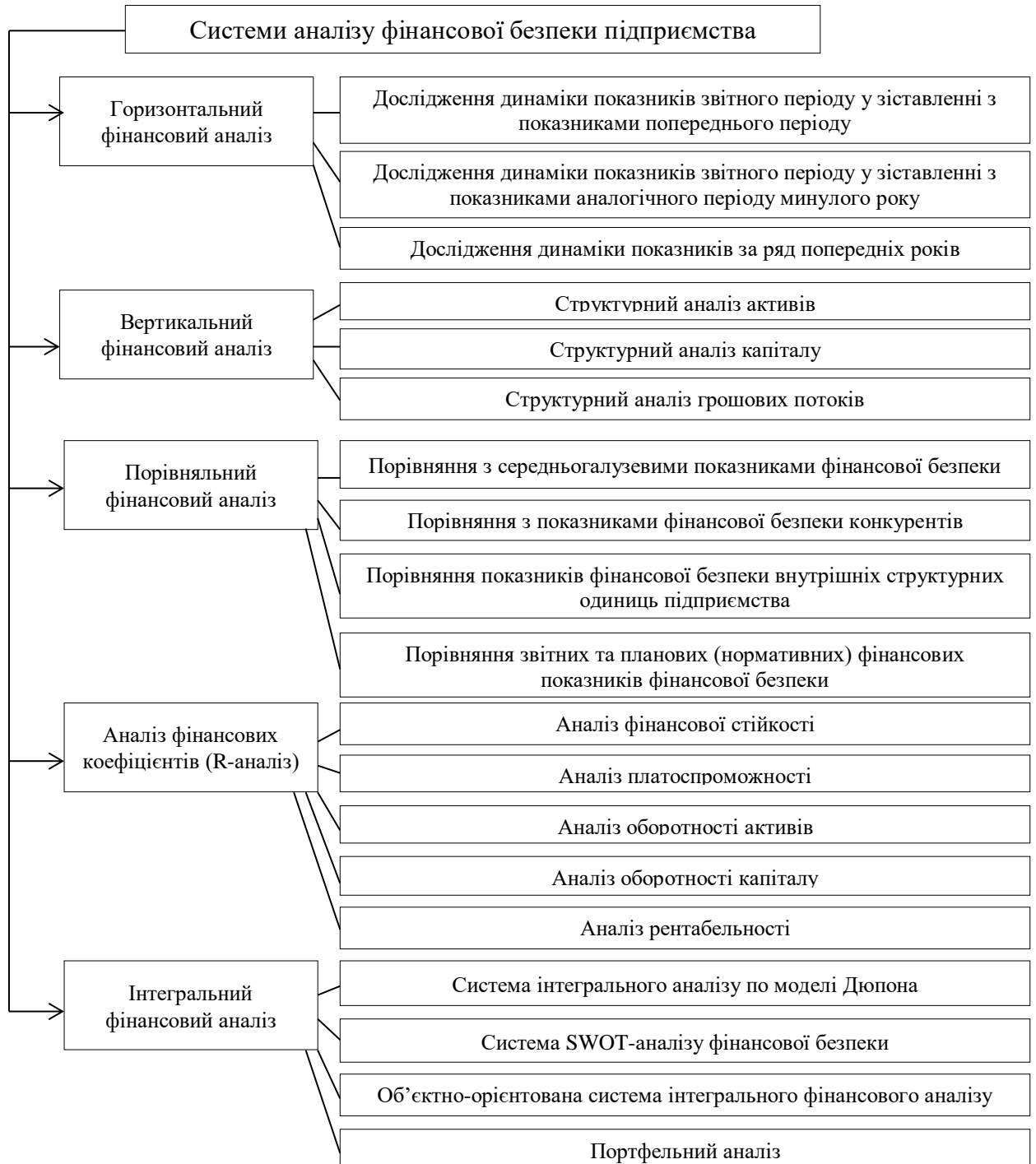

Рисунок Д.1 – Системи аналізу фінансової безпеки підприємства